

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

Významné doplňky Zemského zřízení Vladislavského

Petra Vopalecká

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně za použití pouze uvedené literatury a pramenů.

Plzeň2016

.....

podpis

Obsah

Úvod	5
1. Zemské zřízení Vladislavské (ZZV)	6
1.1. Hierarchie společnosti a jejich práva před vydáním ZZV	6
1.2. Vznik ZZV	10
1.3. Obsah ZZV	11
1.3.1. Systematika ZZV	11
1.3.2. Ustanovení ZZV	12
1.4. Změny související s vydáním ZZV	13
1.5. Význam ZZV	16
1.6. Rozdíl mezi jednotlivými zeměmi Koruny české	17
2. Doplnky ZZV	21
2.1. Svatováclavské smlouva	21
2.1.1. Společnost před sepsáním Svatováclavské smlouvy	21
2.1.2. Vznik Svatováclavské smlouvy	22
2.1.3. Obsah Svatováclavské smlouvy	28
2.1.4. Význam Svatováclavské smlouvy	47
2.2. Smlouva o ručnicích	50
2.2.1. Vznik Smlouvy o ručnicích	50
2.2.2. Obsah Smlouvy o ručnicích	51
2.2.3. Význam Smlouvy o ručnicích	52
2.3. Narovnání o hory a kovy	53
2.3.1. Panovníkův horní regál	53
2.3.2. Vznik Narovnání o hory a kovy	54
2.3.3. Obsah Narovnání o hory a kovy	54
2.3.4. Význam Narovnání o hory a kovy	56
2.4. O mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní	58
2.4.1. Královský prokurátor Jakub Menšík z Menštejna	58
2.4.2. Obsah traktátu	58
2.4.3. Význam traktátu	62
3. Redakce ZZV	64
Závěr	65
Summary	67

Zdroje	67
Literatura.....	68
Tisky	69

Úvod

V mé diplomové práci na téma Významné doplňky Zemského zřízení Vladislavského bych se chtěla především věnovat Svatováclavské smlouvě jako prvnímu doplňku ZZV, nadále pak Zřízení o ručnicích, Narovnání o hory a kovy a také traktátu královského prokurátora Jakuba Menšíka Menštejna O mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní. Stěžejní materií této práce, ale podle mě nejde probrat kvůli pochopení souvislostí, bez samotného ZZV, kterému bych se věnovala v první kapitole.

ZZV bylo vytištěno v roce 1500 a je to první významný tištěný právní dokument na našem území, ale není to pouze vynález knihtisku několik desítek let před tím, který ho proslavil. ZZV je v našich dějinách bráno především jako dokument omezující panovníkovu pravomoc a zvyšující moc šlechty. Já bych se chtěla ve své práci podívat na stav společnosti v době, před tím než se na ZZV začalo pracovat a na to jak přijetí ZZV změnilo běh věcí. ZZV nebude těžištěm mé práce, ale právě vývoj společnosti je důležitý na to jak rychle a v jakých oblastech se ZZV začalo doplňovat.

Jako první a nejdůležitější doplněk ZZV je Svatováclavská smlouva, která byla vytisknuta roku 1517, Zřízení o ručnicích je někdy bráno jako doplněk Svatováclavské smlouvy, já se přikloním k jeho vyčlenění jako samostatného doplňku ZZV. Ve své práci bych se chtěla podrobně věnovat článkům Svatováclavské smlouvy, před tím probrat nejdůležitější body ZZV a alespoň v základních bodech pojednat o dalších doplňcích ZZV a jeho redakcích.

1. Zemské zřízení Vladislavské (ZZV)

1.1. Hierarchie společnosti a jejich práva před vydáním ZZV

Pro rozdělení společnosti v tomto období bude nejdůležitější pohled na šlechtu a na obyvatele měst. Pro toto historické období je typický mocenský boj šlechty a měst o svá práva a nejen práva, ale i o vliv na panovníka a tím prosazování vlastních zájmů. Víme, že pro dění v zemi byla důležitá rozhodnutí zemského sněmu, a proto bylo zásadní, kdo se sněmů může účastnit a kdo na nich má právo hlasovat.

Druhý díl knihy Josefa Macka *Jagellonský věk v českých zemích* je věnován šlechtě. K pojmu šlechta a šlechtic napsal: „Po králích, za králi, vedle králů, někdy i nad králi setkali jsme se v dosavadním líčení hlavních rysů společnosti jagellonského věku nejednou se šlechtici, s českou a moravskou šlechtou. Poznali jsme, že to byla zámožná a privilegovaná třída, která ovládala poddané, drala se k politické moci a posilovala přitom svou majetkovou základnu. Lze vůbec mluvit o středověké šlechtě jako o jednotném, uceleném stavu? Existovala vůbec na konci XV. Století šlechta jako monolitní a kompaktní sociální třída, ptají se badatelé a obávají se, že opět jsou spíše obětí moderních konstrukcí historické vědy, než aby se zmocňovali objektivně existující historické reality.

Pohled do slovní zásoby staré češtiny zesiluje v nás kritický postoj k pojmu šlechty, jakožto jedolité, kompaktní sociální třídy. V pramenech té doby se totiž mnohokrát setkáme s knížaty, s pány, s rytíři, se zemany a s vladyky, s panoši, s many, s erbovními lidmi, avšak jen málokdy a poměrně pozdě narazíme na slova šlechta a šlechtic.¹

František Šmahel vystoupil v roce 2000 na mezinárodní konferenci s příspěvkem na téma *Nástin proměn stavovské skladby Českého království od konce 14. do počátku 16. Století*. Tento příspěvek je uveden myšlenkou: „Nikoli

¹ MACEK, J. *Jagellonský věk v českých zemích*, 2. vyd. Praha: Academia, 2001, str. 335

v husitství, nýbrž až nyní se města stala de facto i de iure třetím stavem Království českého. Oba vyšší stavy, panstvo a rytířstvo, sama existenci třetího stavu uznávaly, odpíraly mu však jeho podstatný atribut, tj. plnoprávné účastenství na zemském sněmu. Města obhajovala nárok třetího hlasu na sněmu jednak historicko-právně, jednak per analogiam. Z průzkumu zemských výsad uložených na Karlštejně, sněmovních zápisů i desk zemských předně vyplynulo, že města měla svůj hlas „*tak dávno jako páni, a prvé nežli rytierstvo v této koruně České*“. Kromě toho se rozumělo samo samou, že města v Království, jako ve „vyšší zemi Koruny“ měla požívat téže svobody třetího hlasu, kterou měli měšťané zemí „nižších“, tj. Moravy, Slezska a Lužice. Svou váhu ovšem měli i protiargumenty pánů a rytířů, jejichž právníci sice také uznali zrození městského stavu, nikoli však odůvodněnost jeho nároku na svobodný hlas při sněmovních jednání. Příslušníci tohoto stavu totiž jako poplatníci královi nebyli podle jejich mínění sami svobodni, tím méně pak poddaní obyvatelé měst a městeček náležejících pánům a rytířům.“²

V dnešní době je běžným rozdělením šlechty, dělení na šlechtu nižší a vyšší, k tomu bych ráda uvedla další z myšlenek Josefa Macka: „Moderní termín je vyšší a nižší šlechta, názvy, jež nalezneme v každém historickém spise, a jež staví knížata, hrabata a pány mezi vyšší šlechtu, zatímco pojem drobná, nižší šlechta objímá všechny ostatní skupiny privilegovaných světských feudálů. Stará čeština ani latina neznaly ovšem takové rozlišování skupin šlechty podle výše či níže, podle velikosti či drobnosti. Absence takových pojmů, jichž dnes historická věda užívá proto, aby mohla přesněji postihnout složitost a rozsáhlost sociální skupiny, jakou je středověká šlechta, neznamená ovšem, že by se v úvahách a názorech souvěkovců neobjevily pokusy roztřídit šlechtice do různých nadřazených a pořízených skupin- a to nejen v Českém království. Jakkoli byla dělicí kritéria různá, nicméně společné bylo příkré dělení dvou skupin šlechty, jež

² MALÝ, K. PÁNEK, J. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. – 8. Prosince 2000 v Praze, 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001, str.

v našich podmínkách nalezlo svůj výraz v kontrapozici dvou stavů, panského a rytířského.“³

„Jestliže dotvoření stavovské triády v Českém království můžeme kolem roku 1500 považovat za *fait accompli*, pak je k tomu třeba dodat, že tato stavovská reprezentace měla ryze světskou povahu, a to na rozdíl od Moravského markrabství, kde preláti tvořili jednu sněmovní kurii spolu s měšťany. Zvláštností českého vývoje ke stavovské monarchii měl své kořeny v předcházejícím husitském století, a proto je na místě retrospektivní rekapitulace. Mocenské rozbroje 80. a 90. let 14. století ohlásily novou etapu dlouhodobého zápasu o podíl vysoké šlechty na správě Českého království. Transpersonální nadstavba instituce *Corona regni Bohemiae* brala za Václava IV. postupně za své a spolu s ní i vyváženost vztahů mezi panovníkem a panstvem na straně jedné a mezi duchovní a světskou mocí na straně druhé.“⁴

„Generální zkouška stavovské monarchie v rámci českého státu proběhla již za krátké vlády Zikmunda Lucemburského. Komplex státních útvarů, jemuž stál od srpna 1436 v čele, přesahoval *dominium* jeho velkého otce, a proto se jisté formy zastupitelské vlády v Českém království a v zemích jeho Koruny rozuměly samo sebou. Bez pomoci českých pánů by Zikmund zděděný trůn nezískal. Za tuto službu jim bez mrknutí oka platil zástavami církevního i královského zboží a později též úřady.“⁵

„Zápas o rozhodující pozice ve stavovské monarchii započalo panstvo, jež ústupky nižší šlechtě získalo spojence proti městům i proti opožděným nárokům krále, jehož prestiž vzrostla roku 1490 nástupnictvím v Uhrách a opětovným sjednocením rozpadlých částí zemí České koruny. ...Naproti tomu na

³ MACEK, J. Jagellonský věk v českých zemích, 2. vyd. Praha: Academia, 2001, str. 335

⁴ MALÝ, K. PÁNEK, J. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. – 8. Prosince 2000 v Praze, 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001, str. 72

⁵ Tamtéž, str. 74

Moravě rychleji postupoval proces právní krystalizace vyšších stavů. Čtrnáct „starodávných“ panských rodů se zde vyčlenilo již roku 1480, zatímco v Čechách právní uzavření panského stavu vyvrcholilo až v roce 1501, kdy 47 erbovnických rodů bylo zapsáno do zemských desk.... Oba šlechtické stavy již od roku 1487 usilovaly zakotvit své výsady svodem „starobylých“ práv a svobod v podobě oficiálního zemského zákoníku. Posun proti době Karla IV. se tu projevil více než příznačně. Jestliže Maiestas Carolina zůstala pro odpor vysoké šlechty pouhým návrhem, nyní s kodifikační iniciativou vystoupilo samo panstvo. Magna Charta české stavovské monarchie, kterou představovalo tzv. Vladislavské zřízení zemské, byla zveřejněna bez souhlasu měst roku 1500.“⁶

Jednoduché shrnutí rozdělení společnosti najdeme ve Vybraných meznících českých právních dějin od kolektivu autorů z právnické fakulty Západočeské univerzity. Dozvíme se zde: „V českém království existovali tři stavy, které vytvářely uzavřené skupiny a byly nadány různou mírou politických práv. i vládnoucí třída feudalismu, šlechta, byla vnitřně stavovsky diferenciována. V českém království existovaly tři stavy, které vytvářely tzv. „politický národ“: stav panský tvořený vyšší šlechtou (páni), stav rytířský tvořený nižší šlechtou (rytíři a zemané) a stav městský tvořený zástupci královských měst. Církev neměla v Čechách v období od Čáslavského sněmu r roce 1421 do vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 přístup na zemský sněm a tudíž žádný podíl na výkonu veřejné moci. Venkovští poddaní a obyvatelé poddanských měst nebyli považováni za stav a nepožívali žádných politických práv.“⁷

⁶ MALÝ, K. PÁNEK, J. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. – 8. Prosince 2000 v Praze, 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001, str. 79

⁷ KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, str. 67

1.2.Vznik ZZV

„Zemské právo bylo v českém království zkodifikováno poměrně pozdě, až v době rozvinuté stavovské společnosti, kdy šlechta, a hlavně stav panský, již zákoník oproti dřívějšímu nepovažovala za prostředek omezující její vůdčí pozici ve státě. Panovník a měšťané královských měst nebyli podle jeho obsahu samozřejmě ani ve skutečnosti v rovnocenném postavení se šlechtou. Obsazování a činnost nejdůležitějších úřadů a soudů v zemi bylo zcela pod vlivem panstva. Šlechta zakotvila do zákoníku pro ni příznivé rozložení moci ve státě a prosadila přijetí kodifikace přes odpor zástupců měst a bez jejich účasti.“⁸ Požadavky šlechty, které se měly promítnout do finální verze, byly především stará privilegia, vzdání se odúmrti, která měla připadnout nejbližším přátelům, zachování dědičných úřadů.

„Již roku 1487 byla ustanovena zemským sněmem komise k sepsání zemského práva, ale články, které předložila, nebyly přijaty. Znovu pak r. 1497 se usnesl sněm se souhlasem krále Vladislava na sepsání zemského práva. Základní články a hlavní zásady kodifikace byly dohodnuty s panovníkem v Bratislavě koncem roku 1499 (tzv. Zůstání přešpurské). Na konečné redakci se pak podílela tříčlenná komise, ve které zasedali Petr a Zdeněk ze Štenberka a královský prokurátor Albrecht Rendl z Oušavy, který byl hlavním autorem a ideologem díla (zejména byl tvůrcem koncepce o královských městech jako poddaných panovníka, kteří nejsou proto rovnocenným politickým partnerem šlechty). Zákoník byl pak pod názvem Zemská zřízení království českého (běžně se používá název Zemské zřízení Vladislavské) přijat zemským sněmem r. 1500 proti výslovnému odporu městského stavu a ihned také vydán tiskem. Král Vladislav teprve r. 1502 slíbil chránit a prosazovat nový zákoník, tedy až dodatečně jej potvrdil. Později byl pro pořízen pro potřeby krále Ferdinanda latinský překlad zákoníku pod názvem Constitutiones terrae. Jeho autorem byl

⁸ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 89

Racek Doubravecký.⁹ ZZV vzniklo jako nečíslovaný text a poprvé bylo tiskem vydáno v srpnu roku 1500. Již zmiňovaný Racek Doubravecký ho při překladu do latiny očísloval.

1.3.Obsah ZZV

1.3.1. Systematika ZZV

Jak už bylo výše zmíněno původní vydání ZZV bylo nečíslováno a až později bylo očíslováno při překladu do latiny. „V úvodu též značně nesystematicky naznačili obsah zřízení: „Najprvé proč by měl člověk čest ztratiti, hrdlo anebo statek. A potom sú to vážili, kterak jest soud zemský v své moci a v své slávě od starodávna i nyní držán byl...“ Procesní postup před zemským soudem, jeho rozsudky, ochrana soudu a vynutitelnost jeho rozhodnutí jsou vskutku hlavní náplní zřízení. Nechybí ani ustanovení o menším zemském soudu, soudech komorním, dvorském a purkrabském.“¹⁰

„Není žádným objevem zjištění, že nesystematičnost a povrchnost, patrné na vylíčení obsahu, se analogicky projevují na díle samém, Ne že by VZZ nemělo vůbec žádnou systematiku. V rozdělení díla, jak je provedli autoři, byl dokonce shledán vliv Justiniánovy kodifikace a byl učiněn pokus podle ní přehledně shrnout obsah díla. Je pravda, že autoři rozdělili VZZ podle kapitol, ve kterých jakž takž shrnuli příbuznou látku související s titulem kapitoly, neopomněli zdůraznit její skutečnou či předstíranou „starobylost“, jejím podrobnějším tříděním se nezabývali.“¹¹

„Zákoník se sestával z 554 původně nečíslovaných článků, ve kterých bylo bez hlubšího systému shrnuto právo zemské a to ve formulacích, které jeho autoři našli v zemských deskách. Základem zřízení byla systematika Prešpurského

⁹ MALÝ,K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 87

¹⁰ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 47

¹¹ Tamtéž, str. 48

zůstání, dohody uzavřené mezi šlechtou a panovníkem z roku 1499. Některá ustanovení však byla přijata jen částečně. Zřízení obsahovalo kromě majetkových, dědických, procesních, trestních a správních ustanovení i předpisy o pravomoci a odpovědnosti zemských úředníků, předpisy o poddaných a čeledi, předpisy policejního rázu i některá ustanovení ústavní povahy, např. zákaz svévolného zastavování zemského zboží.¹²

1.3.2. Ustanovení ZZV

Preambule ZZV začíná úvodem: „Leta božieho tisícieho pětistého. Za najjasnějšíeho kniežite a pána Vladislava, uherského a českého krále a markrabí moravského kterýž jest rozmnožitel pokoje řádu a práv, souduov a spravedlivostí mezi všemi svými poddanými, a skutečně to chtě a dokonce řiedě, ab bohatý i chudý pod Jeho Milostí pokoje a souduov a spravedlivostí mohl užiti a k tomu aby se mohl každý vsystřieci a vyvarovati, kteréž pokuty jsú, ktož by pokoje a práv a souduov a spravedlivostí rušitel byl.“¹³ Z dnešního pohledu je celkem zajímavé, že hned v úvodu je zmíněn král Vladislav Jagellonský, i když v době sestavování VZZ se na území Českého království nezdržoval a vycházelo se z článků Prešpurského zůstání.

K nejdůležitějším článkům ZZV: „Malá pozornost je věnována sněmovnictví. Avšak právě zde byl- jak už bylo výše uvedeno- v čl. 492 popřen třetí hlas měst. Tím bylo podstatně změněno bratislavského ujednání a položen základ příštího konfliktu s městy. Daleko nejvíce se zemské zřízení věnuje šlechtickým soudům, jejich organizace a řízení před nimi. Ze soudů je přirozeně nejvíce místa věnováno nejdůležitějšímu z nich, většímu zemskému soudu. Poměrně podrobně, i když většinou neuspořádaně, se VZZ zabývá úřadem zemských a dvorských desek a poplatky za soudní a deskové úkony... V relativně značném množství článků, které jsou ve VZZ věnovány institutům dědického práva (odúmrtí, kšafy, nápady,

¹² KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, str. 70

¹³ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 107

spolky, zápisy s místem a bez místa), je zahrnuto i nedílové zřízení, které je ale probíráno převážně v souvislosti s procesním právem.... Trestní právo stavovské monarchie mělo, jak prokázal K. Malý podtext hlavně politický ve smyslu trestněprávní ochrany feudálního státu a jeho institucí. Některá ustanovení nemají charakter zákonných norem, ale prováděcích předpisů, např. čl. 562.¹⁴ Článek 562 se zabývá: „Item jestliže by se kde přihodilo a takových zločincův zjímáno několik bylo a byli ku popravě dáni, tehda člověku popravniemu od prvnieho aby dáno bylo kopa grošuov a od jiných tolíko po puol kopě grošuov vše českých.“¹⁵

„VZZ obsahuje též ustanovení rodinného práva, s nimiž souvisí i postavení ženy v tehdejší české společnosti a právním řádu. Pojednává rovněž o sirotcích, poručnicích a poručenství. V širším slova smyslu za veřejnoprávní lze pokládat ustanovení VZ týkající se neprivilegovaných vrstev feudální společnosti. V pohusitských Čechách mezi ně patřilo také duchovenstvo, které již nebylo považováno za politický stav a bylo v procesním i majetkovém ohledu podrobeno různým omezením.... Málo se obrací zájem autorů VZZ k mincovním a finančním záležitostem. Lze sem zařadit jen asi pět článků (205, 304, 310, 452, 454). VZZ již nepokládalo za nutné uvádět zvláštní ustanovení o právu krále vybírat berně, resp. Toto právo nějak omezovat. Nepochybně to souvisí s již zmíněnou praxí daleko častějšího povolování berně za Vladislava II. a pocitem spoluzodpovědnosti stavů za státní výdaje.“¹⁶

1.4.Změny související s vydáním ZZV

„Krystalizace stavovské moci a dotváření systému stavovských institucí na úkor panovníka se výrazně projeví v náplni *Vladislavského zřízení zemského*. Okruh královské pravomoci kromě ceremonálních a arbitrážních funkcí ve státě zahrnul v podstatě jen torzo někdejších regálních oprávnění (ražba mince, vysazování cel a mýt, povolování stavby hrazených měst, hradů a tvrzí), právo na disponování manskými statky uvnitř země, na dohled nad královskými kláštery a konventy a

¹⁴KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 49

¹⁵Tamtéž, str. 261

¹⁶Tamtéž, str. 49

ovšem také na volné udělování erbů. Stavovská formulace královské moci byla však ve své podstatě převážně limitující a přinášela- v návaznosti na privilegia Vladislava II. z konce 15. Století- zásadní omezení panovníka. Zejména ve čtvrtém smyslu bylo toto omezení směrodatné: 1. Ochranou svobodného (alodiálního) majetku šlechty, a to zrušením panovníkova práva na odúmrt' a tím, že alod ani v případě konfiskace jmění provinilci nesměl být snížen na úroveň manské držby; 2. Kontrolou komorního majetku- královny materiální základny- ze strany stavovského sněmu a v důsledku toho značným omezením panovníkovy možnosti disponovat vlastními materiálními zdroji; 3. Zákazem uvádět do zemských a řeholních úřadů cizozemce, a tedy zřetelnějším vyhraněním stavovské obce Českého království, jež ovšem v záležitostech majetkoprávních- a následně i administrativních- zůstávala otevřena stavovským osobám z ostatních korunních zemí; 4. Zvláště důležité bylo ustanovení Vladislavského zřízení zemského o legislativní činnosti sněmu: sněmovní usnesení se stávalo zákonem, pokud se pro ně vyslovila vážená většina zúčastněných pánů a rytířů, a to bez ohledu na ty, kdož se sněmu nezúčastnili, popřípadě kdož pro nesouhlas ze sněmovního jednání odešli: pouze tehdy, když usnesení směřovalo proti právům a svobodám země nebo poškozovalo výsady některá stavovské osoby, bylo možné, aby jeho platnost zmařila menšina nebo dokonce jednotlivci; pravomoc krále se za takových okolností omezovala pouze na rozhodování mezi spornými stranami, a to navíc výlučně za panovníkova pobytu na českém území.¹⁷ Tímto je shrnuto omezení panovníka po vydání ZZV, na tomto místě je dobré znovu si uvědomit, že Vladislav Jagellonský ZZV podepsal až roku 1502, takže těmito ustanoveními si česká šlechta prosadila vůdčí postavení na našem území.

Také už bylo zmíněno, že ZZV bylo schváleno bez souhlasu městského stavu a k tomu bych uvedla slova, kterými začíná 2. kapitola Zápas o uznání nového zřízení v knize Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny: „Zveřejnění VZZ v létě roku 1500 vyvolalo v královských městech velký rozruch. Měšťané se cítili být podvedeni a právem poukazovali, že zřízení je zbavuje práv politického stavu, což je hrubým porušení ani ne rok starých bratislavských dohod. V prvním

¹⁷ MALÝ, K. PÁNEK, J. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. – 8. Prosince 2000 v Praze, 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001, str. 15

rozčilení však nebyli za viníky pokládání členové obou vyšších stavů, kteří přece na sněmech zřízení schválili a prosadili, a už vůbec ne městští politikové, kteří jim přitom občas trapně sekundovali nebo přinejmenším stovali, ale jednotlivce – hlavní autor nového zřízení Albrecht Rendl z Oušavy. Starý letopisec, který stranil městům, se vyjádřil nevybíravě: „Nebyla by žádná škoda, aby odvážily se se na ten rendlík asi čtyry vozy suchých dřev a ty všechny nálezy i s ním spálily, aby se žádný o takovou věc více nepokoušel.“¹⁸

Na tomto místě bych chtěla zmínit několik vět o tom, kdo byl Albrecht Rendl z Oušavy. „Lví podíl na vzniku zemského zřízení měl Albrecht Rendl z Oušavy. Tento zchudlý panoš pocházel z Tachovska. Když se majetek rodu citelně zmenšil a tvořil jej pouze jediný mlýn, opustil domov a po získání právnického vzdělání zakotvil ve službě na Blatné u pozdějšího nejvýznamnějšího zemského úředníka Zdeňka Lva z Rožmitálu. Pobyt v jeho sídle byl ovšem toliko odrazovým můstkem ke skvělé kariéře. Rendl se stal roku 1494 purkrabím Pražského hradu a sblížil se s panovníkem, který mu bezmezně důvěřoval. Po čtyřech letech již působil ve funkci královského prokurátora (1498- 1509), pečoval tedy o královy majetkové záležitosti. Vladislav Jagellonský ocenil Rendlovy služby a rady i tím, že jej vyzdvihl mezi rytíře. Sebevědomý Albrecht Rendl se tak pohyboval v nejvyšší aristokratické společnosti a na města pohlížel s despektem. S chutí se pustil do práce na zemském zákoníku, aby preferoval zájmy šlechtických stavů.“¹⁹

Hermenegild Jireček a poté i Jan Pelant ve svých dílech publikovali názor, že Albrechtu Rendlovi z Oušavy nelze dokázat, že si nálezy zemských desek upravoval a proto by neměl být označován za podvodníka a falzifikátora, protože se zemské desky nedochovaly. S názory těchto historiků nesouhlasí Ivan Martinovský, který upravování zemských desek dokazuje na článku 495, jehož znění je: „že nálezové a rozsudkové...soudem zemským utvrzení, kteříž tuto vepsáni a *opravováni* [zvýraznil I.M.] nejsou, ti před se jíti mají... Rendlovi rozhodně nelze z dnešního hlediska vyčítat, že upravoval nálezy podle nového právního stavu, resp. je aplikoval do jiné právní oblasti a tím je více zobecnil.

¹⁸ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 51

¹⁹ FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 25

Rovněž přestylizování nálezů do abstraktní formy je v naprosté většině případů dobré. Lze ještě také pochopit a omluvit vědomé citování starších desek i tam, kde autor interpoloval mladší nález. Starobylost nálezů patřila k dobrému tónu a vlastní reformy zákonodárcovy, i když třeba byly zdařilé a ku prospěchu věci, nikdy v očích feudální veřejnosti nevážily tolik jako staré nálezy. Není však možné přejít mlčením článek 492, kterým byl popřen „třetí hlas“ měst na sněmu, a tak zásadně změněn článek 2 usnesení bratislavského sněmu. Zde šlo o zcela jasný politický záměr, jež lze právně kvalifikovat jako falšování desek, které bylo hrdelním deliktem.²⁰

Z výše napsaného je jasné, že Albrecht Rendl z Oušavy pracoval při sestavování ZZV ve službách šlechty. Její vliv je vidět ve výběru článků, které se dostaly do ZZV a u kterých byl výběr dán obsahem a ne jejich stářím. Tento výběr vhodných článků vedl k tomu, že moc šlechty výrazně posílila na úkor městských práv.

1.5.Význam ZZV

ZZV bylo vydáno jen několik let po vynálezu knihtisku, z tohoto důvodu mohlo dojít k jeho lepšímu šíření ve společnosti. V některých pramenech se dočteme, že ZZV mělo být po jeho vydání rozdáváno mezi lid, později se ustoupilo od jeho rozdávání ke klasické koupi. Někteří historikové se přou, jestli byl takový zájem mezi obyčejnými lidmi, a proto se od rozdávání ustoupilo díky nákladnosti nebo jestli byl důvodem takového zájmu o ZZV tlak královských měst, aby se ZZV stahovalo z dostupnosti. Jaroslav Pánek vystoupil na konferenci Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích, která se konala v Praze roku 2000, ve svém příspěvku uvedl: „Když před rovným půltisíciletím vyšlo tiskem Vladislavské zřízení zemské pro České království, nestalo se první kodifikací svého druhu. Ve střední Evropě, zejména v západním sousedství (v Dolních Bavorsích od roku 1474 a v Sasku od roku 1482), existovala podobná zemská zřízení (Landesordnungen), ale přinejmenším v jednom podstatném směru byl mezi těmito kodifikacemi a Vladislavským zřízením zemským zásadní rozdíl. Zatímco v sousedních zemích vydával zemské zřízení zeměpán, který do jisté

²⁰ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 51

míry vzal v úvahu zájmy stavů své země, v Čechách tomu bylo naopak. Zde rozhodovaly o zemském zřízení privilegované stavy, které podle vlastního uvážení zohlednily zájmy svého panovníka.²¹

ZZV bylo vydáno v době, kdy se Vladislav Jagellonský zdržoval v Uhrách a dění v Čechách měl zprostředkované skrze své rádce a významně postavené šlechtice. A tak nám v této době vzniká pro české právní dějiny významný dokument, který mění postavení krále v zemi, do popředí se dostává vůle šlechty. Z dnešního pohledu se dá říci, že se dotvořila stavovská monarchie. Král zemské zřízení podepsal roku 1502, bez toho aniž by bral ohledy na stížnosti královských měst, které mu chodili od zveřejnění ZZV. Význam ZZV je tedy ten, že v Čechách došlo k upevnění moci šlechty a královská města zjistila, že se musí proti vzniklému stavu bránit sami.

1.6.Rozdíl mezi jednotlivými zeměmi Koruny české

„Na Moravě došlo ke kodifikaci zemského práva o něco později než v Čechách. Kodifikaci nahrazovali tzv. zemské landfrýdy- zemské míry- úmluvy šlechty o dodržování právního řádu v zemi. Obsahovaly závazná pravidla a každý ze šlechticů, který by odmítl přistoupit k takové smlouvě, byl považován za obecného nepřítel a zemského zhoubce. Vlastní zemské zřízení bylo na Moravě přijato až v roce 1535, když již r. 1531 byla se souhlasem krále ustavena kodifikační komise. „Zřízení markrabství moravského o soudu zemském“, jak e kodifikace nazývala, bylo spíše soudním řádem, než úpravou státního zřízení. Proto i nadále byla vedle něho užívána kniha Tovačovská, resp. Drnovská. Dokonalejší redakcí byla pak „Práva a zřízení markrabství Moravského“ z r. 1545, která však nerespektovala přání krále o posílení jeho moci. Po další redakci z r. 1562 bylo pak v konečné podobě vyhlášeno r. 1604 a platilo až do roku 1628.

²¹ MALÝ, K. PÁNEK, J. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. – 8. Prosince 2000 v Praze, 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001, str.

Ve vedlejších zemích České koruny byly kodifikace české a moravské rovněž napodobovány. Pro knížectví slezské to bylo „Zřízení opolsko-ratibořické“ z r. 1563(zůstalo v platnosti až do 18. století) a „Zemské zřízení těšínské“ z r. 1573. Oba zákoníky vyšly česky a teprve později byly překládány do němčiny.²² „Tato zemská zřízení převzala řadu ustanovení ze zřízení českých. V Lužici a Dolním Slezsku nakonec převládlo právo saské. Pro Dolní Slezsko ovládané právem saským vzniklo zemské právo ve Vratislavi již ve 14. Století. Pro Horní Lužici byl vydán *Landesordnung* opakovaně v letech 1551, 1582 a 1597.

Zemské zřízení bylo tvrdě chráněno. Kdo by je bez povolení zemských stavů dal vytisknout, podával jeho výklad nebo bez povolení pánů soudců z něj provedl zkrácený výtah čili *summu*, měl být trestán na hrdle, statcích i cti.²³

Podle mého názoru je vidět z výše napsaného, že se země v Českém království vyvíjeli v sepisování, schvalování a aplikaci zemského práva rozdílně a to nejen z časových hledisek, ale především v právu, kterým své kodifikace inspirovali.

Podrobněji se k rozdílnému vývoji v Čechách a na Moravě oproti Slezsku a Lužicím dozvíme v Knize Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 od Dalibora Janiše. „V Horní Lužici na zemském sněmu zasedaly pouze dvě kurie, a to vzhledem k silnému postavení měst sdružených v tzv. Šestiměstí. První kurii tvořili páni, rytíři a preláti, druhou zmiňovaná města. Tuto převahu měst se hornolužická šlechta pokusila zmírnit rozšířením počtu hlasů první kurie na tři. V roce 1524 byla potom mezi stavy ohledně sporných záležitostí uzavřena dohoda. Zvláštnímu stavovskému uspořádání odpovídal i poměrně komplikovaný systém soudnictví. ... Konflikty mezi městy a šlechtou si ještě vyžádaly vydání královských mandátů v letech 1510 a 1514. Také potvrzení zemských privilegií Ferdinandem I. bylo spojeno se zpochybňováním městských privilegií ze strany stavů. V roce 1538 bylo na zasedání zemského sněmu v Budyšině přijato usnesení tzv. Osm bodů, které je považováno za první hornolužické zemské zřízení. Jeho rozsah však nebyl příliš velký a vzhledem k obsahu šlo vlastně o zemský policejní

²² MALÝ, K. .Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 89

²³ KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, str. 75

řád... V roce 1539 bylo sněmovní usnesení rozšířeno o dalších tzv. pět starých bodů zemského zřízení, které měly již závažný charakter a týkaly se konání a jednání sněmů a pravomocí některých úředníků. V témže roce obě usnesení potvrdil také panovník²⁴

„V Dolní Lužici se v průběhu 15. století vytvořil model čtyř stavů zastoupených samostatně na zemském sněmu. Hlavní úlohu měla šlechta, postavení měst bylo na rozdíl od Hornolužických poměrů slabé. V roce 1526 byl jménem krále Ludvíka Jagellonského publikován zemský soudní řád, který ale nevstoupil v platnost. Teprve v roce 1538 byl králem Ferdinandem I. vydán nový *Landgerichtsordnung*, týkající se fungování dolnolužického zemského soudu. V roce 1570 byl řád potvrzen králem Maxmiliánem II. V roce 1598 potom dolnolužičtí stavové dosáhli od krále významného privilegia, podle kterého navrhovali panovníkovi 2-3 kandidáty na úřad zemského fojta z řad dolnolužické šlechty.

Také v případě Slezska rozděleného do řady samostatných teritorií, stálo na počátku vývoje k zemským zřízením a policejním řádům panovnické privilegium. Konkrétně jde o privilegium krále Vladislava II. z 28. Listopadu 1498 týkající se významných stavovských institucí- slezského vrchního hejtmanství a tzv. vrchního knížecího soudu, jehož zasedání se konala zpravidla dvakrát ročně a často se kryla se zasedáním slezského knížecího sněmu. Na rozdíl od ostatních zemí České koruny nevznikla ve Slezsku na počátku novověku zemská zřízení s celouzemní platností; vznik takových zřízení nebyl ani možný. Nejvíce zemských zřízení a jim podobných předpisů vzniklo ve Slezsku přibližně v rozmezí let 1550 a 1600.²⁵

Na tomto místě je podle mě třeba také zmínit, že v 16. století došlo i ke kodifikaci městského práva. Z několika návrhů a komisí nakonec vznikl Koldínův zákoník „Práva městská království českého“, který byl závazně používán od roku 1580. Tento zákoník obsahoval právní předpisy, které upravovaly v podstatě veškerý život obyvatel města a jeho správu i soudnictví.

²⁴ JANIŠ, D. Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545: (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení, 1. vyd. Brno: Maticе moravská, 2005, str. 46

²⁵ Tamtéž, str. 48

Nalezneme tu tedy především předpisy o městské správě, povinnostech městské rady a konšelů, o městském soudnictví, majetkovém právu závazcích, věcných právech, dědickém právu, právu rodinném a manželském, právu trestním, trestním procesu (včetně tortury.)Zákoník byl opatřen českým a latinským obsahem, věcným rejstříkem a byl vytištěn ve známé melantrišské tiskárně."²⁶

²⁶ MALÝ,K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 91

2. Doplnky ZZV

2.1.Svatováclavské smlouva

2.1.1. Společnost před sepsáním Svatováclavské smlouvy

„Vydání protiměstsky zaměřeného zřízení sice měšťany velmi pobouřilo, představitelé měst ale z letargie příliš nevyburcovalo. Staré a Nové město pražské a nejspíše i přední venkovská města ohlásila na sněmu o sv. Jeronýmu (30. září) 1500 protest proti odmítnutí svého třetího hlasu a slíbila ignorovat žaloby měst a měšťanů před zemským a komorním soudem. To ale byla prozatím jejich nejenergičtější akce. Městská politika v letech 1500-1501 nadále působí rozpačitým dojmem. Vidíme tu jen stále stejné přešlapování na místě, několikeré psaní králi, vysvětlování svého stanoviska a opětné čekání na jeho stanovisko a utěšování se nadějí na zázrak. Panovník však byl daleko v Budíně a sotva kvalifikovaně věděl, o co ve sporném zřízení vlastně jde.“²⁷

„Stížnost měst proti šlechtě kulminovaly počátkem roku 1502 v souvislosti s blížícím se sněmem za osobní účasti panovníka. Povšimněme si pouze ekonomických problémů, neboť ty tvořily podstatu sporu. Měšťané vytýkali šlechticům a jejich poddaným, že porušují výhradní právo královských měst k vaření piva, k výrobě sladů a k obchodu s těmito produkty. Na dominikánských statcích vzniká řada poddanských měst a městeček, jejichž podnikání omezuje živnosti královských měst. Navíc šlechta vysazuje na svých panstvích nové krčmy, zavádí nebývalá cla a současně brání poddaným (včetně sirotků) v odchodu do měst. Měšťanům vadilo i to, že šlechta povolovala vklady statků do zemských desk jen Pražanům a Kutnohorským, avšak další měšťany v tomto směru omezovala. ... Stěžejním momentem hospodářských rozporů královských měst a šlechty se stal rozvoj vrchnostenských měst a městeček. Vzrůst jejich řemeslné výroby vedl k rozdrobení dosavadní sítě místních trhů, což se projevilo oslabením kapacity některých výrobních odvětví a ekonomických pozic královských měst.“²⁸

²⁷ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 52

Král, jak již bylo výše zmíněno, přijel do Čech pouze roku 1502, kdy schválil znění ZZV, v zemi se dlouho nezdržel a opět odjel do Uher. Královská města se spojila v ozbrojený svaz, který nerespektoval ZZV v člancích, které omezovaly jejich dřívější městská práva. Měšťané vyzývali šlechtu k navrácení poměrů před vydání ZZV, což šlechta odmítala. Mezi šlechtou a královskými městy došlo k několika konfliktům od nerespektování zemských hejtmanů ze strany měst, tak naopak nerespektování rozhodnutí městských soudů ze strany šlechty. Pro pochopení dalšího vývoje je tedy důležité rozdělení společnosti po vydání ZZV na dva tábory, a to na šlechtu a královská města.

2.1.2. Vznik Svatováclavské smlouvy

„Přešlo pár let a stavovské rozbroje propukly znovu. V dubnu 1512 se konal na Pražském hradě sněm, který v tomto směru nevyřešil vůbec nic. Letopisec uvádí, že páni a rytíři *na ničem gruntovně nezůstali, neb sou se smluviti nemohli, zvláště s městy, kdež sou se ohlásily, že k právům stávati nechťi, poněvadž zeb třetího hlasu jednají, „k čemu sme neradili, k tomu také nesvolujem a pomáhati nechcem“*; a s tím odešli. A tak opět žádná ze stran nemínila ustoupit ani o píď. Šlechta v čele s mocným Zdeňkem Lvem z Rožmitálu tradičně přezírala městský stav a svolávala krajské sjezdy bez jeho účasti. Král sice taková shromáždění zakázal, ale jeho nařízení nebral nikdo vážně. Města zase bojkotovala zemský soud a ani královy hrozby sdělené Albrechtem Rendlem z Oušavy je nezviklaly. Novou kvalitu přinesla do soupeření měst se šlechtou generační výměna v pražské samosprávě, reprezentovaná především Janem Hlavsou z Liboslavě a Janem Paškem z Vratu.²⁹

„S Janem Hlavsou přišla do výboru a do čela městské politiky nová generace vůdců vesměs s universitním vzděláním, jež se vyznačovala mnohem větší chytrostí a rozhledem než jejich předchůdci, kteří si kdysi nechali tak snadno vnutit VZZ. Projevilo se to hned ve výběru vrchního vojenského hejtmana

²⁸ FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 30

²⁹Tamtéž, str. 71

výboru. Stal se jím za slušnou peněžní úhradu 15. června 1513 kníže Bartoloměj Misterberský, vnuk krále Jiřího. Byla to volba obratná, založená na principu vzájemné výhodnosti. Kníže očekával od českých měst podporu ve svém sporu s Vratislaví a u krále chtěl dosáhnout příznivého vyřešení nástupnické otázky v knížectví opolském. Dalo by se tedy předpokládat, že sám bude hledat přijetí u krále a ten ho jako vysokého feudála bude brát vážněji než kteréhokoliv z měšťanů. Kníže se vskutku projevil jako obratný vyjednaváč. Jeho přičiněním získala města na čas přízeň stárnoucího a českými poměry zatrpklého krále. Na změnu rovnováhy sil reagovala část rytířstva příklonem k městům. Přidal se k nim i Albrecht Rendl a vysloužil si zato nenávist panstva, snad ještě větší, než byla předtím nenávist měst. Městský svaz se obrátil k veřejnosti zvláštním manifestem a snažil se získat i přímluvu polského krále. Obě strany sbíraly vojsko a harašily zbraněmi. Docházelo k ozbrojeným incidentům, nejvyšší purkrabí opevňoval proti městu Pražský hrad.³⁰

Na další vývoj naší země měla vliv nejen situace místní, ale v roce 1514 byl ovlivněn situací v Uhrách. „Když v roce 1514 přišly do Čech prvé poplašné zprávy o Dóžově povstání v Uhrách a s nimi i úpěnlivá žádost králova o pomoc, dalo se převážně městské vojsko na cestu do Uher. Vzbudilo tím nelibost Rožmitálovu (podle práva měl být velitelem každé veřejné hotovosti on) a dokonce i přehnané obavy, že vojsko se nakonec přidá na stranu Dóžovu.“³¹ „Vladislav II. Jagelonský, ovlivněn uherskými magnáty sympatizujícími s českými šlechtici, posléze oficiálně tuto pomoc odmítl. Nicméně v letních měsících postupoval kníže Bartoloměj až do horních Uher (dnešní Slovensko), neboť tam po vítězství sedmihradského vévody Jana Zápolského panoval chaos a násilí.“³² České vojsko se na porážení Dóžovi armády nepříčinilo, ale jeho příchod do Uher králi na pomoc dokázal alespoň trochu pozměnit králův pohled na situaci v Čechách.

³⁰ MARTINOVSKÝ, I. Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983, str. 152

³¹ Tamtéž, str. 153

³² FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 76

„Města se takticky dožadovala zrušení smlouvy svatojakubské a zřízení nové správy zemské. Tvrдила, že chce, aby Vladislav mohl vládnout jako „král svobodný“, který by vládl svými zámky a důchody a měl také volnější ruku při obsazování úřadů. Pochopitelně také žádala, aby král zrušil svou výpověď z r. 1509. Proběhlo složité jednání, v němž nejprve uzavřel s městy úmluvu, v níž stanovil podmínky, za jakých byl ochoten vyhovět jejich požadavkům, pak ji pod nátlakem šlechty opět odvolal a nakonec odkázal strany na sněm o letnicích 1515 (23. května)³³ Za krále na tomto sněmu jednal kníže Karel Minsterberský, který po smrti svého bratrance zaujal jeho místo, druhým vyjednávačem byl olomoucký biskup Stanislav Thurzo, tento sněm trval přes tři týdny a jeho výsledkem bylo: „Opatrování všech důchodů, které náležejí králi, bylo v Čechách svěřeno čtyřem ředitelům, z nichž jednoho volil král a stavové každý po jednom. Ředitelé byli zavázáni přísahou králi a zemi. K ruce měli řadu osmi stavovských osob. Opět byli všichni správci zámků a důchodů královských povinni činit jim pocty, ba i sám nejvyšší purkrabí měl tak učinit. Potom měl být zbaven svých dluhů a neutrpět škodu. Zásadně lze říci, že smlouva svatojakubská tu byla formálně zrušena a její ustanovení zjemněna, avšak královské finance a nemovitý majetek nadále zůstaly pod kuratelou. Ovšem i tak měl nová smlouva, jejíž fungování bylo závislé na včasné docházení berní, řadu skulin, které umožňovaly ji obcházet i fakticky nerespektovat. Rožmitála věru nebylo nutné to učít.“³⁴ „Mimo jiné tu Vladislav bez ohledu na zrušení svatojakubské smlouvy jednoznačně prohrál s českou šlechtou boj o vlastnictví či spíše jen spoluvlastnictví Pražského hradu. Z našeho hlediska je však nejdůležitější právní narovnání mezi šlechtou a městy. V něm šlechta uznala, že pro obyvatele královských měst jsou zásadně příslušné městské soudy a jen výjimečně, v případech, které jsou v usnesení podrobně vymezeny, byly příslušné soudy šlechtické.

Kontroverzním hospodářským otázkám mezi šlechtou a městy se sněm opatrně vyhnul a omezil se jen na všeobecné ujištění o svobodě trhů.

³³ MARTINOVSKÝ, I. Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983, str. 153

³⁴ Tamtéž.

Usnesení letničního sněmu však záhy narazilo na odpor panstva, a to zvláště pro usnesení o správě královských důchodů, jímž se jedna část pánů cítila dotčena ve svých zájmech, druhá, menší část a města ho pokládaly za minimalistické a málo účinné. Města se po zkušenostech s rozchvácením dřívějších berní zpěchovala povolit novou berní na úhradu královských dluhů. Spor o tuto otázku samozřejmě podlamoval i vratký kompromis na sněmu dosažený.³⁵

„Král byl připraven ustoupit, žádal pouze, aby usnesení bylo respektováno alespoň do té doby, než bude na budoucím sněmu změněno. Toho se však již nedočkal, neboť 19. března 1516 v Budíně zemřel. Po jeho smrti odložila šlechta poslední ohledy a na sněmu v květnu 1516 dali páni a rytíři rok staré svatodušní usnesení vymazat z desek, nedbajíce odporu měst. To přirozeně mělo za následek novou krizi. Nezletilý král Ludvík zpočátku vůbec neměl možnost do českých poměrů zasahovat. V r. 1517 napětí znovu vrcholilo a každá drobná srážka, která by za normálních okolností měla periferní význam, se nyní posuzovala velmi vážně. V červenci, když vypuklo záští mezi Hynkem Bočkem z Kunštátu a Burianem Trčkou z Lípy, významnými exponenty soupeřících stran, svolala jak města, tak šlechta počátkem září 1517 značné vojsko ke Kolínu resp. ke Kačině a halasně demonstrovala svou připravenost. Zdálo se, že válka je na spadnutí.“³⁶

„Ještě před ukončením sporu o Polnou, ba přímo v jeho vrcholné fázi koncem srpna 1517 byl Zdeněk Lev z Rožmitálu znovu konfrontován, a to s událostí, s níž určitě nepočítal- vzpourou poddaných na Křivoklátsku. Z celkem skoupých pramenů víme, že některé vsi královského panství Křivoklát byly zrovna roku 1517 sněmovním usnesením převedeny nejvyššímu sudímu Jiřímu Bezdruzickému z Kolovrat a na Buštěhradu. Nová vrchnost žádala, aby jí sedláci slíbili dědičné poddanství a snažila se na ně uvalit robotu, oni však chtěli odvádět peněžní rentu, jak tomu zřejmě bylo za krále. Chtěli dále, aby věc byla předložena k rozhodnutí králi a jejich odvolání k němu mělo odkladný účinek. Bezdruzický však trval na okamžitém slibu. Poddaní se z nezbytnosti vzbouřili a obsadili vesnický kostel. Vzpouza zasáhla jen dvě vesnice (Knovíz a Lešany) a nelze jí

³⁵ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptorum, 2007, str. 77

³⁶ MARTINOVSKÝ, I. Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983, str. 154

přičítat jiný než lokální význam. Také její načasování na konec srpna 1517 nebylo záměrné, ale bylo důsledkem stupňovaného nátlaku vrchnosti. Sedláci však byli dobře organizováni a poměrně dobře vyzbrojeni. Nejvyšší purkrabí, který trpěl, jak jsme již několikrát viděli přímo fobií z možných ozbrojených aktivit „neurozených“ měšťanů, neřku-li poddaných, a ještě větším strachem z jejich případného spojení, po zprávách svého přítele Bezdrůžického viditelně znervózněl a ztratil smysl pro úměrnost.³⁷ Jelikož povstání přikládal mnohem větší význam, vytáhl na ně, poddaní se stáhli, ale tento střet nakonec měl přeci jen větší než lokální význam. „Zneklidněli pánové nejvyšší purkrabí a nejvyšší sudí následkem svých přehnaných obav zřejmě velmi přecenili lokální vzpouru poddaných ve dvou středočeských vesnicích. Patří k paradoxům historiografie, že ještě čtyři a půl století po nic se školení historikové, oslepeni ideologií, dopustili stejného omylu domněnkami o revoluční situaci na českém venkově roku 1517 a strachu šlechty i měst z revolučního vystoupení poddaných po vzoru Dóžova povstání v Uhrách, jež prý byly hlavní příčinou uzavření „třídního kompromisu mezi šlechtou a městy“ – Svatováclavské smlouvy.³⁸ Toto je jeden náhled na situaci v roce 1517, na druhou stranu v dnešní době již neklademe takový důraz na výhru třídní společnosti nad vrchností a proto nemusíme hledat v historii momenty, které by to potvrzovali. Jako se postupem let měnil náhled na husitství od velebené éry až po kriticky hodnocenou, tak stejně bych se s odstupem přikláněla k situaci v roce 1517, kdy lokální povstání poddaných nemělo váhu vyřešit spor mezi šlechtou a městy, ale nejen ono ukázalo vyčerpanost jak měst, tak šlechty po letech konfliktů. „Myslím tedy, že souhrn naznačených vojenských, hospodářských apolitických činitelů spolu s únavou elity v obou táborech, narůstajícími rozpory uvnitř elity, strachu z poddaných, únavou a rozpory jen znásobenému, byly příčinou na první pohled překvapivého obratu: soupeři, kteří ještě na začátku září 1517 hrozili zbraněmi, scházejí se koncem téhož měsíce v Praze na sněmu hotovi jednat o dohodě. Realisticky vzato jim ale jiná pozitivní alternativa nezbývala.“³⁹

³⁷ V KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 78

³⁸ Tamtéž, str. 79

³⁹ MARTINOVSKÝ, I. Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983, str. 155

„Jednání však ani teď nebylo věcí snadnou. I když za jeho základ bylo vzato sněmovní usnesení z roku 1515, už jednou ode všech schválené, přesto trvalo celé čtyři týdny, než 24. října 1517 vyšel ze sněmu závěrečný dokument-proslulá Svatováclavská smlouva. Nadšení, s jakým byla přivítána např. v Praze, svědčí o tom, že v tu chvíli bylo asi jen málo lidí, jež by dohodě nepřáli, třebaže nechyběly skeptické hlasy o její trvalé účinnosti.“⁴⁰

Za hlavní osobu stojící za Svatováclavskou smlouvou je někdy označován Vilém z Pernštejna, jeho účast na svatováclavském sněmu však není potvrzená. K osobě Viléma z Pernštejna a jeho zásluze na Svatováclavské smlouvě se vyjádřil Ivan Martinovský ve svém díle Zápás o uznání Vladislavského zřízení zemského a to následovně: „Starý letopisec označil za hlavního původce svatováclavské smlouvy Viléma z Pernštejna. Jeho zpráva dala Palackému podnět k nadšené apoteóze toho pána, která s malými obměnami přešla prakticky do veškerého předmarxistického dějepisectví, aby v padesátých letech byla vystřídána snad až hyperkritickou skepsí k Vilémově roli a přeceňováním role křivoklátských poddaných.

Jisté je, že nemáme řádné spolehlivé zprávy, že by se Vilém z Pernštejna svatováclavského sněmu vůbec zúčastnil. Byl již dost starý a v té době se už poněkud stranil veřejné aktivity. Jsou tedy dohady o jeho projevech na tomto sněmu a intenzivní práci ve prospěch dohody nepodložené. Na druhé straně je nesporné, že Vilém z Pernštejna byl vždy významnou osobností v ohledu politickém a ještě více hospodářském. Dříve více než kdokoli z jeho vrstevníků v řadách české šlechty pochopil význam režijního hospodaření panského velkostatku a začal provádět ekonomické operace pokládané do té doby v hanlivém smyslu za typicky měšťanské. To mu umožnilo dříve než oni zbavit se předsudků a sociálně psychologické averse vůči měštům a tak se postupně sbližovat s měšťany a chápat jejich zájmy, i když si nadále podržel převážnou část politických a třídních výhrad. V tomto ohledu byl opravdu perspektivním typem aristokrata, jak o něm mluví Petráň. Pochopil, že je v i zájmu panstva s městy se dohodnout. Uvědomoval si také, že města jsou celkově v defenzivě (dlouhé střetnutí se šlechtou nemilosrdně odhalilo jejich slabosti), a proto by dohoda-

⁴⁰ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 80

perspektivně nazíráno- nemusela být pro šlechtu nevýhodná. Měl dostatečně silné postavení, takže se alespoň s prvním názorem nemusel tajit a také netajil, druhý si nechával pro sebe asi jen z taktických ohledů vůči městům. Byl proto v době svého aktivního veřejného působení faktickou oporou, později přinejmenším morální autoritou umírněných.⁴¹

Ke vzniku Svatováclavské smlouvy tedy nepřispěla ani výhra šlechty ani výhra měst v konfliktech, ale došlo k ní proto, že obě strany na tom v roce 1517 byly obdobně. Myslím, že k usednutí k jednacímu stolu došlo ve chvíli, kdy si obě strany uvědomily, že jen tak svůj spor nevyhrají a že je nadále neudržitelné financovat vzájemné konflikty. Je dobré také přihlédnout k tomu, že Zdeněk Lev z Rožmitálu, který byl hlavním protiměstsky laděným šlechticem ztrácel podporu z vlastních řad, kdy už z důvodů problémů na vlastních panství nebo finanční vyčerpanosti byla řada šlechticů pro uklidnění sporů s městy a uklidnění celkové situace v Čechách.

2.1.3. Obsah Svatováclavské smlouvy

Smlouva obsahuje preambuli a 54 nečíslovaných článků. Z popisu tisku, který je uložen v Národní knihovně České republiky se dozvíme, že Svatováclavská smlouva byla vytištěna a v Zemské desky vložena roce 1517. Jako autor je uveden Mikuláš Konáč z Hodiškova a jako místo tisku je uvedeno Staré Město Pražské na Luži. Svatováclavská smlouva je vytištěna gotikou na 11 listech.

2.1.3.1. Systematika Svatováclavské smlouvy

Jak už bylo výše zmíněno, Svatováclavská smlouva obsahuje 54 nečíslovaných článků a preambuli. Hermenegild Jireček a Karel Malý ve svých dílech očíslovali i preambuli a tak v jejich dílech má Svatováclavská smlouva 55 článků. Jindřich Francek vydal Svatováclavskou smlouvu s nečíslovanými články.

⁴¹ MARTINOVSKÝ, I. Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983, str. 155

První až dvacátý článek Svatováclavské smlouvy se týká pravomoci šlechtických a městských soudů. Dále je často zmiňovaný 21. článek, který vyhlašuje svobodu trhu. Články 23 až 26 se věnují svědectví. Článek 27 se věnuje vaření piva, ke kterému je třeba dodat, že jeho řešení bylo odloženo a již se o něm dále nejednalo. Články 34 až 54 se věnují uhrazení královských dluhů.

2.1.3.2. Ustanovení Svatováclavské smlouvy

Svatováclavská smlouva začíná verši, které jsou připisovány tiskaři prvního vydání Mikulášovi Konášovi a to:

„Ktož miluješ rád, pokoj, lásku, svornost,
Dobrému si rád, obmýšleš spravedlnost,
sem rychle přístup, to dobré sobě kup,
v tom nebývaj skúp.“⁴²

Vlastní preambule Svatováclavské smlouvy je: „Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice, amen. Léta od narození Syna božího tisícího pětistého sedmnáctého na sněmu obecném, kterýž jest držán na hradě Pražském při času svatého Václava, stav panský a rytířský království českého z jedné a Pražané i všeckeren stav městský téhož království českého ze strany druhé, o ty o všecky různice a nesnáze i o všeliká záští, kteréž sú obapolně mezi týmiž stavy, což se ku právóm zemským stávání dotýče, od dávných časů až do chvíle této k nemalému zastínění napřed krále Jeho Milosti tohoto království i všeho obecného dobrého staly a trvaly, z daru Boha všemohúcího přátelským jednáním a s celou i dokonalou k sobě s obojích stran důvěrností, sami mezi sebou jakožto jeden jazyk český tíž stavové všickni tři svrchu jmenovaného království českého, smluvili sú se a srovnali, jakž tuto dskami zemskými zapsáno a stvrzeno stojí. A takto vůbec našli za právo.“⁴³

⁴² KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 269

⁴³ FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 91

Na rozdíl od preambule ZZV, kde byl zmíněn několikrát král, tak Svatováclavská smlouva ve svém úvodu taková slova neobsahuje, kromě zmínky o tom, že konflikty, které mezi sebou měli stavové, byli i na úkor krále. Oba tisky, ale spojuje to, že do zemských desek, byla vložena bez svolení panovníka, v případě ZZV to bylo z vůle prvních dvou stavů, u Svatováclavské smlouvy je již v preambuli zdůrazněno, že se na jejím znění dohodli zástupci všech stavů.

Po ukázání rozdílu preambulí je na místě podívat se na jednotlivé články Svatováclavské smlouvy a u některých si říci jakou zapříčinily změnu nebo jaké jsou rozdíly oproti ZZV.

„1. Item osoba městská osedlá neb obyvatel městský i jiný každý člověk panského aneb rytieřského stavu, kterýž dům v městě pod právem městským a pod šos má, s těmito věcmi ku právu a soudu městskému a pod šos slušejí, tak jakož se tuto podpisuje, a před právem městským vinění i súzení býti mají: Item z domu v městě, kterýž svobodný není. Item což v tom domu má v městě jakéhožkoli statku movitého, ješto pod šos přísluší. Item o dluhy všecky, kromě listovních dluhuo[v], kteříž by listové s pokutami ležení a rukojmími byli, aneb pod pečeti neb pečeti na svědomie, kteříž moc listu hlavního mají a v sobě zavírají.“⁴⁴

Svatováclavská smlouva ve svém prvním článku pojednává o rozhodování soudů, po vydání ZZV došlo k několika konfliktům a jedním z nich bylo nerespektování pravomoci soudů. V tomto článku je tedy řečeno, že o věcech obyvatel měst a to i obyvatel šlechtického původu většinou až na poslední výjimku rozhoduje městský soud.

„2. Item o smlúvy: Když by měšténím s měšténím činiti měl, ti se hledati mohú právem svým, což by se zemských věcí nedotýkalo než toliko samých šosovních; neb jich panský a ry//tieřský stavové v to nepotahují. Než což by s panskými neb rytieřskými osobami anen s lidmi jejich smlúvali, ješto by se zemských věcí a nešosovních dotýkalo, ta věc zůstaň při zemském právně jako i prvě. Pakli by se kto mimo práva zemská věc jiného dobrovolně podvolil, ten bude povinen podlé svého podvolenie tak se zachovati. Než jestliže by měšténím s pánem neb rytieřským člověkem aneb s lidmi jejich jakú smlúvu udělal buď o

⁴⁴ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 269

obilé aneb o trávy na lukách na jeden rok aneb jakž by smlúva byla, zvlášť s sedlákem s vólí pána jeho, jestliže by ten měšténín tomu dosti neučinil, má jej viniti na městském právě a sedláka před pánem. Než jestliže by pán jeho k tomo povolenie nedal, tomu bude moci odepříti.“⁴⁵

Smlouvy mezi šlechtici a měšťany se řešily, šlo-li o zemské právo, u zemského soudu, pokud se šlechtic nezavázal, že se věci bude zabývat městský soud.

„3. Item což se osoby panské aneb rytieřské dotýče, kteráž by v městě pod šosem duom měla, že má a povinen bude ten všecko z toho domu trpěti s tím městem, v kterémž takový duom sobě kúpil, krom jestliže by jeho chtěli na který úřad městský vsaditi, toho bude mieti každý vuoli z panského a rytieřského stavuo[v], kteříž by živností a obchoduo[v] městských nevedli, to k sobě přijíti neb nechati. A také chtěl- li by jej kto z toho domu neb z čeho, ješto by to, což by koupil, k městu pod šos slušelo, viniti, má tu na tom domu neb z čeho, ješto by to, což by koupil, k městu pod šos slušelo, viniti, má tu na tom právě z toho práv býti. Než kterýž by pán neb rytieřský člověk měl v svém domě hospodáře, tehdy ten hospodář na jeho místě to činiti a podniknouti má.“⁴⁶

Šlechtic, který si koupil dům ve městě, měl povinnost „trpět“ s městem, ve kterém nemovitost koupil. Trpět s městem znamenalo podílet se na jeho finančních závazcích. Naopak šlechtic, který neprovozoval živnost nebo obchodní činnost mohl získat úřad ve městě, buď sám, nebo správce, který se o majetek ve městě pro šlechtice staral.

„4. Item o všecky grunty, kteříž se knihami městckými pod šos a právo městcké zapisují, ješto od starodávna ku právu městckému spravedlivě přísluší pod šos, totižto o dědiny, louky, vinice, štěpnice, zahrady, o chmelnice, šafránice, řeky, potoky, hory, lesy, ostrovy, rybníky, luhy, kteříž by pod šos příslušeli, tak

⁴⁵T KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 270

⁴⁶Tamtéž, str. 270

jakož se nahoře píše, a ješto by se spravedlivě pokázati mohlo, že pod šos příslušejí.⁴⁷

Článek 4 vyjmenovává kritéria, podle kterých se třídí věci, co náleží městskému právu a jeho rozhodování.

„5. Item o všecky svrchky, kteříž pod šos a právo městcké / / příslušejí, krom což by páni a rytieřští lidé svých věcí a svrchkuo[v] v městě a v domích měli.“⁴⁸

Všechno movité jmění náleží pod právo městské, kromě movitého majetku pánů a rytířů.

„6. Item o příhody městcké buďto při osobě aneb při statcích městckých. Jakožto z krádeže aneb z lúpeže, ktož by koho viniti chtěl po vyznání kterého zločince aneb bez vyznání, maje naň nějaký duovod, z toho má každý viněn býti na právě svém. Jest-li pak, že by kto z stavu panského aneb rytířského jakú škodu na osobě neb na statku komu učinil anebo pohruožky činil a naň duovod dostatečný byl, ač by v zemi statku neměl a osedlý nebyl, aby ten komuž by se škoda stala na osobě neb na statku aneb komuž by na svém místě poručil, mohl toho žádati tu, kdež by jej přsitihl, aby byl ctí a vierú zavázán, aby stál a dostál před soudem zemským, kterýž by najprv od toho času na Hradě pražském držán byl; kromě zjevných a vyhlášených zhúbci zemských a osob podezřelých, k těm aby se zachovalo podlé zřízení zemského prvního, neb jim na slib nemá věřené býti. Než ktož by koli v zlodějství aneb v skutku zlém byl polapen, ten bez soudu buď trestán od toho, ktož by jej polapil, tak jakž o tom prvé zřízení zemské ukazuje. Než což se vyznání od zločincuo[v] na kohožkolivěk dotýče, ta věc na tého míře státi má: Jestliže by který zločinec na koho z panského neb rytieřského stavu osobu vyznal, a on o tom věda chtě po své poctivosti státi, žádal, aby na Hrad pražský byl ten zloděj vydán, tehdy aby se to na královský groš podlé zřízení zemského stalo a ten zločinec aby na Hrad pražský tím způsobem dodán byl. A kteréž by město na Hrad pražský takového zloděje vydalo, bude-li chtieti, můž vyslati to město dvě osboě přísežné, kteréž by se jim líbily, z stavu městckého, aby při takovém trápení byly, i také při tom, když by konec bráti měl,

⁴⁷KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 270

⁴⁸Tamtéž, str. 271

aby oni k němu mluvíti mohli[!], což by jim potřeba kázala. A též buď z stavu panského neb z rytířského osoba, kteráž by na Hrad pražský kterého zločince vydala, bude tu moci sám býti anebo dva dobrá člověky, aby při tom byli, vyslati. A také jestliže // by se přihodilo, a který zločinec v městě trápen býti měl, a která osobo buď z panského neb z rytířského stavu, když by jich neb lidí jejich potřeba toho ukazovala, žádala, při tom také býti má aneb na místě svém dva dobrá člověky vyslala. Tehdy ten jistý z stavu panského neb rytířského aneb kohož by tak poslal na svém místě, mají k tomu puštění býti. Také ktož by koho zamordoval, každý z hlavy buď vinen na svém právě, tak jakž nález císaře Karla dskami zemskými zapsaný ukazuje.⁴⁹

Článek 6 patří ve Svatováclavské smlouvě k těm obsáhlejším, zabývá se vydáváním zločinců. Pokud zločinec něco prozradil na osobu šlechtického původu, byl dříve automaticky vydán šlechtickému soudu, to je zde upraveno na to, že pokud zločinec něco prozradí na šlechtickou osobu a ta chce jeho vydání, dojde k němu, ale poputují s ním dva lidé z městského stavu. Na druhou stranu se 2 šlechtici mohli zúčastnit městského soudu, měli-li na něj zájem.

„7. Item o lání: Měšténín měšténína o to na svém právě viniti [má].“⁵⁰

„8. Item zhaněl-li by pak pána neb rytířského člověka aneb že by ho na poctivosti jeho dotekl měšténín neb obyvatel městcký, aby to pán ten neb rytířský člověk skrze osobu svú aneb skrze posly aneb psaním svým purgmistu a konšelóm v tom městě oznámil. A bude- li se sten měšténín neb města obyvatel kteréhokoli stavu před purkmistrem a konšely k tom znáti a toho vésti nebude chtieti, aby tu nápravu tomu pánu neb rytířskému člověku na sém právě jemu samému aneb kohož by na svém místě poslal, učinil. Pakli by se znal a vésti chtěl, tehdy aby soud městcký k sobě toho nepřijímal, ale z sebe složil. A ten pán neb rytířský člověk, který by po své poctivosti jíti chtěl, bude moci toho měšténína neb obyvatele před krále Jeho Milot, když by v zemi byl, aneb před soud zemský z toho pohnati. Jestliže by pak přel ten měšténín aneb města obyvatel a ten pán neb rytířský člověk na tom dosti mieti nechtěl, tehdy aby to na toho měšténína neb obyvatele města dvěma svědky hodnými, aneb chce- li kto viece, provedl, že

⁴⁹ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 271

⁵⁰ Tamtéž.

jest to mluvil. A těch svědkuo[v], kterýchž by k tomu ten, kohož by se dotýkalo, potřeboval, nebude potřebie poháněti; než ktož toho by toho na nich žádal, mají jemu to svědomí a povinni bduú, kterak sú toho v pravdě svědomi, každý z nich listem otevřeným dáti anebo osobně před purkmistrem a konšely bez přísahy seznati. // A vedlé prouvodce měštěnin aneb obyvatel městcký bude povinen jemu tu nápravu při soudu zemském na suché dni najprv příští učiniti i pokutu trpěni. Pakli by ten pán neb rytieřský člověk od toho měštěnína a nebo obyvatele městckého před tím právem nápravu přijíti chtěl, toho bude mieti vuoli. A k té nápravě, nechtěl-li by sám pán neb rytieřský člověk přijíti, ale na svém místě s mocí bude moci poslati; a v nápravě má jmého toho, kohož by se to hanění dotýkalo, jmenovati. Jestliž by pak ten měštěnin aneb obyvatel městcký těm nahoře jmenovaným svědkóm odpíral, tehdy strany mají o to před soudem zemským státi ty suché dni najprv příští, ten pondělí po týchž suchých dnech anebo po svatém Jeronýmě najprv příští ten pondělí. A svědky ty anebo jiné, kterýchž by potřebovali, z obú stran budú moci vésti, a což by tu nalezeno bylo, podniknúti. A takové stání má býti bez puohonu. A páni súde zemští mají o to mezi stranami na týž den svrchu jmenovaný, po najprvní při to slyšice, konec učiniti tak a tím způsobem i vším pořadem jako po puohonu, co se pak pokuty trestání dotýče, má ten měštěnin neb obyvatl městcký trestán býti od purkmistra a konšeluo[v] v téhož města, z kteréhož by byl, takovým trestáním jako na Hradě pražském.⁵¹

Pokud obyvatel města urazil na cti šlechtice, šlechtic ho mohl vinit pouze před městským soudem, šlechtic si mohl přizvat dva svědky, kteří buď ústně, ale mohli i písemně podat své svědectví. Pokud se měšťan přiznal před městským soudem, pře skončila, pokud na ní trval, spor pokračoval před zemským nebo komorním soudem. Pře pokračovala v pondělí o příštích suchých dnech nebo po svatém Jeronýmu, kdy se pře měla rozhodnout v den stání. Obyvatel města měl být vždy potrestán od purkmistra a konšelů svého města.

„9. Item což se pak lání o dluhy a peníze dotýče, ta věc stuoij podlé zřízení zemského. Jestliže by pak kto u koho co vyvěřil a na čas určený nezaplatil, z kteréhožkoli stavu, a k takovému dluhu kto se znal, jse napomenut jednu, druhé v slušném času, muož se k němu těmi slovy domlúvati, že jemu tomu

⁵¹ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 272

dosti neučinil na ten čas, což jemu řekl. Než když zaplatí, to jeho poctivosti nemá nic škoditi. Pakli by který pán aneb rytieřský člověk, vzdluže[!] se u řemeslníkuo[v] a jiných v městě obchodníkuo[v] všelikterakých, záplatou by prodléval, tehdy aby na hajtmany aneb na hajtmana toho kraje to vzneseno bylo. A jestliže by po tom vznesení ten pán neb rytieřský člověk toho dluhu ve dvou nedělech pořád zběhlých nezaplatil / / a k němu se znal, tehdy aby jeho věci věřitel mohl obstaviti, a toa až do 5 kop grošů českých, a nieže pod to. Pakli by přel, tehdy aby to naň před hajtmany neb hejtmanem toho kraje, kdež přisedí, provedl. A po pruovodu ve dvou nedělích pořád zběhlých aby ten dluh zaplatil, po pokutú nahoře položenú. Též z měst, z městeček, ze vsí panských a rytieřských lidí dlouhuo[v] dobývati mají. A což se jiných stavuňkuo[v] vůbec krom těchto dotýče, ti zuostaňte na to, jakž od starodávna bývalo.“⁵²

Pokud se šlechtic zadlužil u řemeslníků nebo obchodníků měl se s tím obrátit věřitel na hejtmana. Pokud šlechtic nezaplatil do dvou týdnů, mohl mu obstavit majetek do výše pěti kop českých grošů.

„10. Item o svěření: Ktož by kolivěk co měštěninu neb města obyvateli svěřil aneb schovati dal, ten měštěnin i obyvatel aby z toho na svém právě každému práv byl což se svrškú jakýchžkoli dotýče, krom majestátuo[v] a listuo[v] na peníze a gruntuo[v] svobodných, manských neb zápisných. Pakli by měštěninu jakýžkolivěk klenot od stříbra, zlata perel, na hotových penězích aneb šatství jakémžkoli svěřen byl, má týž viněn býti před purkmistrem a radú téhož města a oni jemu ve třech měsících pořád zběhlých konec o to učiniti mají. Pakli by neučinili, tehdy aby tu osobu měl vůli k zemskému neb komornímu soudúom pohnati; kterýž jsa napomenut, vrátiti by nechtěl, leč svobodných, manských neb zápisných. Pakli by měštěninu jakýžkolivěk klenot od stříbra, zlata perel, na hotových penězích aneb šatství jakémžkoli svěřen byl, má týž viněn býti před purkmistrem a radú téhož města a oni jemu ve třech měsících pořád zběhlých konec o to učiniti mají. Pakli by neučinili, tehdy aby tu osobu měl vůli k zemskému neb komornímu soudúom pohnati; kterýž jsa napomenut, vrátiti by

⁵² KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 272

nechtěl, leč by která strana bezelstně svědkuo[v] mieti nemohla, podlé práva jdúc v tom času.“⁵³

Pokud nebyla žaloba o svěření, kde byl žalovaným obyvatel města, vyřešena městským soudem do tří měsíců, mohl žalobce žalobu hnát k zemskému nebo komornímu soudu.

„11. Item což se slibuo[v] dotýče: Aby to při purkrabském úřadu zuostalo, to což k tomu soudu přísluší. A jiní slibové zuostaňte při tom právě, k kterémuž právu kto přísluší, tak jakž se od starodávna zachovávalo.“⁵⁴

U purkrabského úřadu se měli skládat sliby, které tomu soudu přísluší, ostatní mělo zůstat podle tradic.

„12. Item o čeled' v městě: Což měšténin s měšténinem neb s obyvatelem v městě kteréhožkolivěk stavu činiti má, z toho se hled'te právem městckým, kteráž by čeled' v těch domiech šosovních byla. Než o čeled', kteráž by z gruntuov zemských svobodných zběhla, to stuoj při prvním zřízení zemském.“⁵⁵

O čeledi ve městě se rozhodovalo podle městského práva s výjimkou čeledi zběhlé ze zemských svobodných statků.

„13. Itme o viny městcké v městě: Proti komuž by městcký / / člověk co provinil kromě králi Jeho Milosti provinění a věcí zemských aneb pokut, ty zuostaňte při právě aneb při úhradě pana podkomořího a také při výsadách měst pražských i jiných měst, kterýchž sú od starodávna užívali, kterémuž co náleží, tak jakž od starodávna bývalo.“⁵⁶

Otázky pokut zůstávají v působnosti podkomořího, pražských měst a starobylých měst.

„14. Item o kšafy, kdež by se gruontuo[v] a věcí zemských nedotýkalo.

⁵³ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptorum, 2007, str. 273

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

15. Item o nápady, což by se také zemských gruntuo[v] a věcí nedotýkalo nežli toliko šosovních věcí samých, leč by kto nad to výše jaké výsady od starodávna měli a jich užívali.⁵⁷

Článek 14 hovoří o závětech, článek 15 o dalších věcech náležejících k městskému soudu.

„16. Item o svády městcké: Svadil-li by se měštěnin s měštěninem, o to při právě městckém sebe hledte. Pakli by se svadili pán neb rytířský člověk v městě sami mezi sebú, to zuostaň při právu a zřízení zemském, tak jakož o tom prvé zřízeno jest. A taková věc aby se skutečně skrze pány a vládyky soudu zemského trestáním byla napravena. Pakli by pán aneb rytierský[!] člověk svadil se s měštěninem, tehdy bude-li chtieti pán aneb rytířský člověk měštěnina viniti, aby ho vinil před právem městckým. A též jestliže by také měštěnin pána neb rytířského člověk viniti chtěl, aby ho vinil př[e]d soudem zemským neb komorním; kromě což se hanění dotýče, to zuostaň při tom, jakž napřed psáno stojí.“⁵⁸

Měšťané si měli svoje spory vyřizovat před městským soudem, šlechtici i spory vzniklé ve městě měli řešit před zemskými soudy. Šlechtic měl měšťana žalovat před městským soudem a naopak měšťan šlechtice před soudem zemským.

„17. Item přečinil-li by který měštěnin neb obyvatel městcký na gruntích zemských tím skutkem, kterýž by k rozvažování a souzení soudóm zemským spravedlivě náležel, taktová věc zuostaň při sudech zemských. A o tento toliko samý artikul se svolili na témž sněmu, aby toliko tak, jakž v sobě zní, odložen byl bez újmy jedné každé strany spravedlnosti až do šesti let najprv pořád zběhlých.“⁵⁹

⁵⁷ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 274

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

Článek 17 má v sobě zakotvenou odkladnou účinnost a to na dobu šesti let, protože na letničním sněmu v roce 1515 byla rozhodnutí v těchto věcech svěřena městským soudům.

„18. Item jestliž by ktožkolivěk z panského neb rytieřského stavu kerú radu města keréhokoli sama viniti chtěl z čeho takového, jesto by věc městcká byla s soudóm městckým náležela, tu dotkne-li se měst pražských, má radu přede // šlú před novú radou viniti, tak jakož práva a zřízení krále Jeho Milosti učiněné ukazuje, a od starodávna toho v užívání byli. Bude-li se pak jiných měst též o ty věci napřed položené dotýkati, to zuostaň při úřadu pana podkomořího řádně příšlého a při výsadách jednoho každého města, jakož jest od starodávna bývalo a toho v užívání sú. Pakli by se dotýkalo osob neb osoby stavu panského neb rytířského aneb jich lidí aneb jakýchžkolivěk věcí, jesto k soudóm zemským příslušejí, o takové věci budú moci poháněni býti k soudóm zemským, tak jakž jest od starodávna bývalo, totiž purgmistr, konšelé a i všecka obec.

Článek 18 se zabývá poháněním k soudu městské rady a to šlechtou, následující městskou radou v případě Prahy, o pohánění ve věcech příslušejících zemskému soudu k zemskému soudu.

„19. Item ktož by z panského neb rytířského stavu chtěl purkmistra a radu i všecku obec z čeho viniti ,jesto by se věci gruntovní a zemské a soudů zemských, dvorského a purkrabského nedotýkal, tehdy aby ten, ktož by viniti chtěl, poslal do města toho aneb list pod svú pečetí purgmistru a radě téhož města, jest-li k tomu vuole vši obce, co by se jemu stalo. Tu tíž purgmistr a konšelé i všecka obec mají odpověď dáti do dvú nedělí pořád zběhlých, zná-li se k tomu obec, čili nic. Tehdy ten, ktož by chtěl viniti, má na krále Jeho Milost takovou věc vzněsti a před Jeho Milosti královské osobou zde v zemi, když by v zemi býti ráčil, viniti má. A král Jeho Milost má jim o tom konec ve třech měsiecích po tom vznesení pořád zběhlých učiniti. Pakli by Jeho Milost královská v tom jmenovaném času jim o to konce a místa neudělal, tehdy ten, kohož by se ta věc dotýkala, bude jim moci o to př[e]d soud zemský pohnati. A jestliže by krále Jeho Milosti v zemi nebylo, tehdy též bude moci o to beze všeho prostředku před soudy zemské je poháněti.“⁶⁰

⁶⁰ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 274

Dříve spor rozhodoval král sám, v tomto článku je ale nově uvedena dvouměsíční lhůta pro jeho rozhodnutí, jinak se bylo možné domáhat rozhodnutí u zemského soudu, dvouměsíční lhůta platila pouze, pokud byl král v zemi, jinak se na zemský soud mělo obrátit rovnou.

„20. Jiné pak všechny věci mimo tyto položené a těmto podobné nižší a menší městské ty též mají souzeny býti na právě městském a z nich měšťané a obyvatelé městci nemají jinam poháněni býti. Též také jiné všechny věci nižší a menší zemské mají při zemských soudích zuostati, což k které / / mu soudu přísluší.“⁶¹

Věci, které nejsou probrány v předchozích člancích Svatováclavské smlouvy, určují příslušnost městských soudů ve věcech nižších a menších městských a zemských soudů ve věcech nižších a menších zemských.

„21. Item což se trhuo[v] dotýče, ti mají býti svobodní v městech i v městečkách, tak aby každý svobodně bez útisku kupovati i prodávati mohl.“⁶²

Tomuto krátkému článku se přikládá velká váha a to proto, že zakotvuje svobodu trhů.

„22. Item o kteréžkolivěk městské věci páni a rytířstvo měli by před soudem zemským činiti, tehdy na svém místě každý bude moci s listem mocným poslati“⁶³

Článek 22 je o tom, že se před zemským soudem ve věcech městských může šlechtic nechat zastupovat a nemusí se účastnit osobně.

„23. Nalezli vuobec za právo: Což se svědomí dotýče ke všem soudóm zemským, též i k purkrabskému, aby každý pán i rytieřský člověk svědomí k týmž soudóm zemským dáti mohl a dal listem zavřeným pod pečení svú. A ktož by toho svědomie potřeboval, aby to dostatečně tomu pánu neb rytířskému člověku při puohonu na ceduli, jekého svědomí na něm žádá sepsané dali. A v tom litu aby

⁶¹ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 275

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

tak stálo, že to běře na svú víru a na svou duši, že jest v pravdě tak, což tu svědčí. A to o každú věc takové listovní svědomí bude moci dáti. Jestliže by pak kto chtěl svědomí dáti při deskách aneb při registřích purkrabských neb komorních, tak jaký by měl listem dáti, to bude moci učiniti; kromě když by se cti, hrdla a gruntuo[v], když by o to puohon byl neb obeslání, aneb z těch tří jedné věci dotýkalo, tu každý povinen bude osobně státi a svědomie dáti při úhradě desk zemských, tak jakž o tom prvé zřízení zemské ukazují.⁶⁴

Předchozí článek se věnoval svědectví šlechticů ve věcech městských před zemskými soudy, článek 23 se věnuje písemnému svědectví před zemským i purkrabským soudem. Písemné svědectví mohl šlechtic poskytnout vždy pokud se nejednalo o čest, hrdelní zločin nebo grundy, v těchto třech případech museli svědčit osobně.

„24. Item konšelé v městech královských, kteříž přísežní sou, též budú moci listem zavřeným pod pečeti městckú svědomie dávatí, vezmouce to, což vyznávají, na tu přísahu, kterouž sú Pánu Bohu a králi Jeho Milosti k úřadu konšelskému učinili; též kromě těch tří nahoře napsaných kusuo[v]- cti, hrdla gruntuo[v], to budú povinni osobně stávati podlé prvního zřízení zemského.“⁶⁵

Díky svému úřadu mohli písemné svědectví ve stejných případech jako šlechtici podávat konšelé královských měst.

„25. Item což se pak jiných osedlých městckých lidí dotýče, takto se v tom všecka, bud' města Království českého krále Jeho Milosti, panská nebo rytířská, zachovati mají, že v každém městě mají míti písaře městského, člověka dobrého, na své cti do[b]ře zachovalého, / / kterýž zvláštní přísahu na to učiniti má, napřed Pánu Bohu a všem svatým, králi Jeho Milosti, pánóm jich milostem a pánóm ryieřstvu, Pražanóm a všem městóm i obyvatelóm Královstvie českého, že kteráž svědomie k soudóm zemským od měšťan toho města přijímati bude, že v tom tajnost zachová pod tůž pokutú jako při soudu zemském. A to svědomí takot přijímati má: Ktož by kolivěk v městě osedlý byl, tomu vydati má přísahu tůž jako při soudu zemském, kterýž oni stojíc[e] [!] a zdvihnúc[e] [!] dva prsty, učiniti

⁶⁴ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 275

⁶⁵ Tamtéž.

mají. Jiným pak v městě neosedlým a kteříž sú prvé v městě sousedé nebyli, má vydati přísahu, kterúz oni též jako při soudu zemském klečice a položice dva prsty na kříži učiniti mají. A když ten písař taková svědomie přijímati bude, mají při tom dva konšeluo[v] toho města býti, kdež by takové svědomí dáno býti mělo. A též také ten, ktož by svědomí toho potřeboval, bude moci s sebou mieti dvě aneb tři osoby z stavu panského aneb rytieřského, tak aby ty osoby naoře dotčené všecky, kteréž by tak při tom byly, to viděly a svědomy toho byly, že se takové svědomí řádně přijímá. A když se tak od písaře přísežného spíše to svědomí, tehdy to svědomí má se zapečetiti hned městckú pečetí, žádnému ohledati nedadúc pod touž přísahú a těch pánuov neb dobrých lidí přítomných pečetí jednu neb dvěma; a hned ná dáno býti tomu, ktož toho potřebie potřejuje. A od takových svědkuo[v] zapsání písaři městckému má dáno býti po dvou groších českých. A jestliže by pak kto z pánuo[v] neb z rytieřstva při tom svědomí sám býti nechtěl, tehdy bude moci na svém místě k tomu podlé napřed dotčeného zpuosobu s listem mocným poslati. A pakli by kto z stavuo[v] svrchu psaných toho všeho chtěl dověřiti písaři toho města při přítomnosti těch dvou z konšel, toho bude každý mieti vuoli. A takové svědomie též bude moci pečetí městckú zapečetino býti. Pakli by který pán neb rytieřský člověk potřebovali jakého svědomí z toho města, s kterýmž by mě / / stem ve při byl, kteréhož by proti témuž městu potřebovali; jestliže by tho svědomí nechtěl dáti jich písaři městckému psáti a v tom sobě něco obtěžoval, tehdy bude moci písaře z jiného města královského, panského neb rytieřského, kterýž by na to přísahu měl, vzíni a tomu sobě podlé napřed psaného zpuosobu ty svědky dáti zapsati. A jestliže by pak chtěl písaře, kteříž svědomí u desk píší, k tomu vzíti, toho též každý bude vuoli mieti, dadúc [!] tomu písaři to dvoje právo, což se kterému komorníku od úřadu desk do toho kraje dává. A k tomu od svědka zapsání po 4 groších českých jemu samému, ktož by takové svědky psal. A žádný pán, rytieřský [!] člověk ani město, když by do svých lidí poddaných, a město neb měštěnin od svých spolusouseduo[v] aneb obyvateluo[v] toho města svědomí potřebovali, nemá sobě takového svědomí písaři toho města svého dáti zapisovati, než má jiného písaře vzíti, buďto od desk neb z města královského aneb panského neb rytieřského zpuosobiti. Však proto při takové věci ten pořad se zachovati má: Ktož by svědomí jakého v tých dotčených městech potřeboval, má to purgmistru a radě toho města pzhonem po komorníku od úřadu desk zemských oznímiti, že potřejuje svědomie osoby jedné nebo více a jakého od nich svědomí potřejuje.

A oni mají toho abeho ty k tomu připravii, aby jemu svědomí dali zpuosobem nahoře psaným, kromě cti, hrdla a gruntuo[v]. A od toho puohonu na místo aby tolikéž dáno bylo, jakž od starodávn bývalo. A jestliže by pak ti svědkové bez puohonu svědčiti chtěli, to budou moci dobře učiniti a od každé osoby, kteréž by k tomu svědomí potřeboval, má dáno býti od obsílání po jednom groši českém též také potřeboval-li by ktožkoli svědomí od lidí sedlských aneb z městeček, buď krále Jeho Milosti, panských, rytieřských, nabe k městu kterému příslušejících, i také od lidí duchovních osob z městeček i ze // vsí kterýchžkoli, ten má toho pána rytířského člověka, město neb duchovního člověka pohnati, aby osoby, kteréž v témž puohonu zejména postaví, k tomu připravil neb připravili, aby jemu svědčily, co jim o tom vědomo jest, zpuosobem napřed psaným. A při témž puohonu má položiti jakého svědomí žádá; kromě cti, hrdla a gruntuo[v] , jakž se svrchu píše, o to osedlí měšťané budou povinni osobně před úřadem desk zemských stávati a svědomí dávatí, přísahu činíce, jako od starodávna bývalo při dskách zemských, stojíc, zdvihna dva prsty. Než což se neosedlých lidí dotýče, ti také o čest, hrdlo a grunty před úřadem desk zemských přísahy klečíc[e] [!] činiti mají, jakož prvé zachovááno bylo.

Také což se svědomie od purkmistra a rady přísežné v kterémžkolivěk městě dotýče, potřeboval-li by jich kto společně k jakému svědomí a na nich toho žádal, aby mu vyznali, ješto by ta věc před nimi v radě zjevně se dala krom soudu, tu mají společně listem svým, tak jakž často dotčeno, svědomí dávatí. Než dotýkalo-li by se kterých osob zvláštních rozdílně, ti mají svědomí dávatí každý zvlášť, jakž prvé položeno. Jest-li pak, že by ten, ktož by k svědomí potřebován byl, od purkmistra a konšel aneb od kterého pána neb rytířského člověka, též od osoby duchovní aneb o úředníka krále Jeho Milosti aneb kterého z svrchu psaných stavuo[v] aneb purgmistr a konšelé to obmeškali a takového neb takových k svědomie nepřipravili, bude moci jich o to pohnati a o to k nim podlé zřízení zemského heděti. Pakli by se purgmistrem a konšely aneb osobou tou z dotčených stavuo[v] při tom nic neobmeškalo a toho bezelstnost kto pokázal, tehdy jim to k škodě býti nemá. A což se měst zavřených panských a rytieřských i duchovních lidí dotýče, týž písaře mieti mají v každém městě a též při tom při všem se tak

v svědomí dávání v / / šelikterakým obyčejem jako jiná královská města zachovati mají.⁶⁶

Článek 25 je nejobsáhlejším článkem Svatováclavské smlouvy a věnuje se svědectví. Svědectví měl přijímat písař, který kvůli tomu složil přísahu, vyzrazení svědectví se trestalo jako hrdelní zločin. Svatováclavská smlouva rozděluje přísahy pro osedlné a neosedlné obyvatele měst. Při udělování svědectví měli být přítomni dva konšelé a dva nebo tři šechtici. Svědectví mělo být zapečetěno, jinak se článek 25 věnuje tomu kdo, koho a jak žádá o svědectví a jak se provádí.

„26. Item což se svědomí dotýče, kteréž by stav panský a rytířský stavu městckému dávati měl, to jim listovní zavřené pod svými pečeti k jich soudóm, když by toho potřebovali a toho na nich žádali, dávati mají pod týmiž pokutami, jakž oni stavu panskému a rytířskému[!] sú povinni dávati, s těmito výměnkami: Jestliže by který z stavu panského aneb rytieřského dal svědomí osobě městckého stavu a skrz takové svědomí byl narčen od toho, proti komuž by svědomí dával, tehdy při kterémž by se to soudu neb městu přihodili, purgmistr a konšelé toho práva mají tomu pánu net tytieřskému člověku, a hned zejména tu osobu, oznámiti, že jest svědomie jeho narčeno. Tehdy ten pán neb rytierský [!] člověk bude moci o nárek svědomí svého viniti tu osobu před soudem zemským tím zpuosobem, jakž zžriezení zemské o nárek cti okazuje.“⁶⁷

Pokud dal šlechtic svědectví měšťanovi a ten jeho svědectví nařkl, mohl šlechtic měšťana žalovat o nařčení na cti u zemského soudu.

„27. Item což se piva vaření dotýče, ta věc mezi stavy panským a rytieřským a stavem městckým jest odložena až do šest let od nynějšího času pořád zběhlých, a to bez újmy každé strany vši a všeliké spravedlnosti. Též také všecky záповědi a pokuty pro to, aby k městóm a trhóm jich vezeno nebylo, minúti mají, kteréž sú se více z nelibosti nežli z jaké potřeby až do těchto časuo[v] dály. Což se pak lidí obecních sedlských dotýče při piva na prodaj vaření, to stuoj při nálezu krále Jiřího slavné paměti.“⁶⁸

⁶⁶ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 276

⁶⁷ Tamtéž, str. 277

⁶⁸ Tamtéž, str. 278

Stavy se nedohodli jak nadále upravit právo várečné a proto se rozhodli, že tuto otázku zatím nechají otevřenou a za šest let o ní rozhodnou. Tento článek se často uvádí jako významný bod Svatováclavské smlouvy a to především proto, že po šesti letech se další jednání na toto téma znovu nekonalo.

„28. Item nepřátelé, kteříž sú aneb by ještě byli buďto z stavu kterého aneb osoby které, ti a takoví mají býti a sou všech nás tří stavuo[v] nerozdílně nepřítelé a k těm a takovým všickni tři stavové máme a povinni sme i slibujem se zachovati, tak jakž o tom zřízení obecní předešlé okazuje“⁶⁹

Článek 28 řeší předešlé konflikty a i ty, které by mohly nastat a to tak, že všichni stavové budou jednotní vůči sobě a svým nepřátelům.

„29. Item nalezli vuobec za právo: Jestliže by kterýmžkoli nepřátelóm zemským, buďto stavu kterého neb osoby, glejtové dáni byli, aby v tom glejtu žádnému takovému ani jich pomocníkóm žádný koní nedával, neprodával a nesměňoval ani puojčoval ani zbroje, ani brani všelijaké, též ani peněz a pod žádným vymyšleným obyčejem jich jinak nijakž nefedroval, leč jídlem neb pitím buď za penieze neb darmo, toho vuoli každý měj, než jiným ničímž ani radou pod pokutú cti, hrdla ztracení, a to po dnešní den.“⁷⁰

Tento článek navazuje na článek předchozí, kdy stavové budou vůči svým nepřátelům jednotní a nikdo nebude pomáhat ani zemským nepřátelům, které chrání glejt.

„30. Item což je ručnic dotýče, ode všech tří stauo[v] takto jest svoleno: Aby žádná osoba z žádného stavu, též také i žádný člověk obecní s žádnú ručnicí nejezdil a nechodil více buďto v městech v městečkách, ve všech ani po cestách a siliciech, a to konečně do Vánoc najprv příštích. Pakli by kto z kteréhožkoli stavu anebo i člověk sedlský a obecní po Vánocech byl postižen, an s jakú ručnicí jede anebo jde, k tomu každému má saženo býti jakožto k člověku lotrovskému a ve zlém podezřelému kterýž práva užití nebude moci. Než pro potřebu války ručnice

⁶⁹ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 278

⁷⁰ Tamtéž.

všickni lieé všech stavuo[v] míti mohú a svých domích, tak aby takovým nepřátelóm takovými ručnicemi odpírati a odolováti mohli.“⁷¹

Tento článek se věnuje ručnicím, a to tak, že nikde ve veřejných prostorech, nesmí nikdo u sebe mít ručnici, jinak bude potrestán. Každý ovšem mohl mít ručnici ve svém domě, aby se mohl bránit v případě války. Tento článek byl roku 1523 nahrazen Zřízením o ručnicích, o kterém pojednává následující kapitola.

„31. Item což se stanných práv dotýče př[e]d vymazáním té smlúvy prvé mezi stavy učiněné, takové stanná práva mají při rozsudku slavné paměti krále Jeho Milosti zůstati a při sněmě najprv příštím a budúcím v to se má vzhlednutí a na místě postaviti podlé toho rozsudku krále Jeho Milosti osobami k tomu ze všech tří stavuo[v] volenými a vybranými.“⁷²

Článek 31 byl již součástí usnesení svatodušního sněmu z roku 1515 a byl vložen v zemské desky, ze kterých ho posléze šlechtici nechali vymazat.

„32. Item což se práva dotýče buďto při puohoních, tak jakž jest túto smlúvú nyní smluveno a zavřino, aneb při práva vedení, to buď všem osobám i jedné každé osobě svobodné kteréhožkoli stavu jednostejně, tak aby jedna každá osoba z kteréhožkoli stavu překážky v tom neměla než aby tu svobo/ /du měla poháněti, z čehož přísluší podlé této smlúvy nynější, i také právo vísti a dovésti, tak jakž od starodávna bývalo.“⁷³

Každý má právo pohánět před soud kvůli svým nárokům osobu z kteréhokoli stavu, s přihlédnutím k předešlým článkům.

„33. Item z těch ze všech zápisuo[v] postranních, kteříž sú v těchto ruoznicích mezi stavy a stavem učitnění, všickni tři stavoté i také stav každý se propouštějí. Než při zápisích obecních dskami učiněných k obhajování a

⁷¹ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 278

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž, str.279

dopomáhání práva státi mají všichni tři stavové, tak jakž sú společně dskami zemskými zapsali a zavázali i také přiznali“⁷⁴

Tento článek souvisí s tím, že postupem času se od roku 1500 do původního znění ZZV přidávaly zápisy, které byly vloženy bez schválení všech stavů a vesměs posilovaly moc šlechty, tento článek říká, že se nadále bude používat pouze právo, které společně všichni tři stavy do desek nechali zapsat.

Další články, a to články 34 až 54, se věnují berni a královskému dluhu. Tyto články jsou součástí Svatováclavské smlouvy, ale nebyla přijata do zemských zřízení. Po rozboru všech předchozích článků Svatováclavské smlouvy si dovolím tyto články již nerozebírat jednotlivě, ale pouze shrnout jejich obsah.

Dluh, který zbyl po králi Vladislavovi, se odhaduje na 208910 kop grošů.⁷⁵ Tento dluh se stavové dohodli splatit pomocí berně, kdy každý obyvatel odvede za svůj majetek půl groše za majetek v hodnotě kupy grošů, odhad majetku má učinit každý sám, berni měli vybírat krajští berníci. Další článek uvádí to, že pokud nebude touto berní vybrán dostatek, má se další rok zopakovat. Článek 51 pojednává o vyhlášení moratoria na splatnost veškerých dluhů. Článek 54 se věnuje ředitelům, kteří byli zvoleni na svatodušním sněmu roku 1515 a to v tom smyslu, že jsou ze závazku propuštěni.

⁷⁴ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 279

⁷⁵ PALACKÝ, F. (ed.), Zřízení zemské Království českého za krále Wladislava r. 1500 vydané, in: Archiv český V., Praha 1862, str. 465

Svatováclavská smlouva končí stejně, jako začala verši, které jsou připisovány Mikuláši Konáčovi a to:

„Chval nejvyššího Boha z té milosti,
že nejlepšího pokole, svornosti
ráčil popřít. Pomniž vděčen býti,
to za dar vzíti.

V Starém Městě pražském na Lůži

Mikuláš Konáč vytiskl⁷⁶

2.1.4. Význam Svatováclavské smlouvy

Svatováclavská smlouva se v mnohém v dnešní době bere jako vítězství 3. stavu, který si dokázal proti šlechtě vynutit svoje práva, ale na druhou stranu Svatováclavská smlouva nebyla vydána v době, kdy by jedna strana ustoupila druhé pro nic za nic. Jaroslav Francek se ve své publikaci Svatováclavská smlouva nad touto otázkou zamýšlí a uvádí k ní: „Bylo to vskutku vítězství měšťanské politiky? Řekněme rovnou, že v žádném případě. Svatováclavská smlouva sice zajistila měšťanům, kteří tímto aktem přijali Vladislavské zřízení zemské, stabilní místo ve sněmu a dočasný podíl na politické moci, ale oni tam aktivně příliš nevystupovali. V oblasti soudnictví šlechta uznala pravomoc městského soudu nad měšťany a města zase pravomoc zemského soudu nad i šlechtici bydlícími ve městech, avšak o rovnoprávnosti soudních orgánů mohli měšťané pouze snít. Jednání před šlechtickými a městskými soudy se řídilo zásadami Svatováclavské smlouvy až do roku 1782, kdy nabyl účinnosti Všeobecný soudní řád.

⁷⁶ FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 114

Současně šlechta připravila města o hospodářské výsady. Ostatně k průlomům v tržní ekonomice by jistě časem došlo, neboť hnacím motorem jejího rozvoje je konkurence. Řemeslnou výrobu a obchod již nebylo možné uzavřít městskými hradbami. Formulace této oblasti je ve smlouvě obezřetná, pojednávají o ní vlastně jen dvě pasáže. Po vyhlášení svobody trhů ve městech i městečkách přišel na řadu dlouholetý spor o vaření piva. Jeho konečné řešení bylo odloženo o šest let, pak se o něm ale už nikdy nejednalo. Pozitivní význam Svatováclavské smlouvy spatřujeme v tom, že přispěla k určitému uklidnění zjitřených poměrů české společnosti zákazem nošení ručnic pro všechny stavy i poddané a nařízením přísného postihu odpovědníků.⁷⁷ Svatováclavská smlouva vznikla jako výsledek dlouholetého konfliktu, proto jí nelze upírat, že jejím výsledkem bylo zklidnění napětí mezi jednotlivými stavy, ovšem vše bylo postupné. K zákazu nošení ručnic, které tady autor uvádí, bych uvedla, že to se stalo roku 1524 Zřízením o ručnicích, kterému se budu samostatně věnovat v jiné kapitole.

„Součástí Svatováclavské smlouvy, která již pochopitelně nebyla přijata do zemských zřízení, je obsáhlé usnesení o způsobu úhrady královských dluhů (články 34-54). Obrovský dluh po králi Vladislavovi měl být uhrazen berní, kterou má platit každý, a to půl groše z každé kopy hodnoty svého movitého i nemovitého majetku. Odhad ceny si měl každý poplatník provést sám. Kdyby berně nestačila, měla se o sv. Martinu (11. listopadu) příštího roku vybírat další. Stejně jako roku 1453 za Ladislava Pohrobka bylo i nyní kvůli berní zavedeno půlroční moratorium na splatnost veškerých dluhů a na osobní a věcnou exekuci pro dluhy. Naproti tomu krajští berníci, kteří měli být zvoleni na krajských sjezdech svolaných na 11. listopadu, z každého stavu jeden, měli právo vést exekuci proti každému, kdo by do určitého data neodevzdal berní. Stavovská kuratela nad královskými financemi zůstala zachována: ředitelé zvolení letničním sněmem 1515 byli s díky propuštěni, ale na jejich místo byli ustanoveni tři nejvyšší berníci, kteří opět převzali vrchní správu královských důchodů a statků. Je pochopitelné, že takto královské dluhy zaplacené nebyly, ačkoli se o nich jednalo na mnoha dalších sněmech.“⁷⁸ K otázce zvolení ředitelů na letničním

⁷⁷ FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 85

⁷⁸ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 83

sněmu a jejich působení je třeba dodat, že správa dluhů a výběr berní byla dost chaotická záležitost, která dospěla až reorganizaci finanční správy v následujících letech.

Významné v souvislosti se Svatováclavskou smlouvou je její přijetí králem, Jindřich Francek se k tomu vyjádřil takto: „ Českého krále Ludvíka Jagellonského stavovské smíření potěšilo a uvítal přirozeně i snahu o zaplacení dluhů formou berně. Nicméně fakt, že stavové uzákonili Svatováclavskou smlouvu bez jeho souhlasu, nemohl přejít mlčením. Zrušil usnesení předchozích sněmů a stavům do budoucna vzkázal, aby mu všechno, na čem se dohodnou, poslali k prozkoumání a konečnému rozhodnutí. Naši politici se však ohradili a konstatovali, že by to byla veliká nesvoboda a proti našim právům starodávním, a mohla by čase přijít nějaká náhlá potřeba, že by nebylo lze odtahův nějakých působiti a na královo vyrčení čekati, nežli by se posel zase od krále vrátil, až by se dosti škody v zemi státi se mohlo. Stavové se domnívali, že panovníkova reakce vzešla spíše z popudu některých jeho rádců, a tak mu doporučili, aby se jich raději zbavil.“⁷⁹

„Ani mladý král Ludvík neměl špatný nástup k vládě. Sotvaže s pomocí rádců, manželky Marie Habsburské a s radami zejména svého strýce, polského krále Zikmunda I., začal skutečně vládnout, dal najevo, že hodlá podstatně upevnit svou moc. Při návštěvě v Praze se postaral, aby mu byly vráceny některé hrady a panství. Zdeněk Lev z Rožmitálu a s ním ostatní zemští úředníci (až na již dříve zmíněného nejvyššího dvorského sudího Václava Bezdrůžického z Kolovrat a na Košátkách, požívajícího všeobecné autority) byli počátkem března roku 1523 donuceni k rezignaci a propuštění. Král jmenoval novou zemskou správu v čele s Karlem Minsterberským jako nejvyšším správcem Koruny České. Jmenoval i řadu nových přisedících zemského soudu, ale většinou dosti nevýrazné osobnosti. Noví i starší úředníci měli přikročit k revizi zemského zřízení. Za tím účelem byla zřízena komise 42 osob, po 14 z každého stavu, které byly sněmem zplnomocněny, aby vše, co ve zřízení shledají hodno změny, napravily.“⁸⁰

⁷⁹ FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006, str. 86

„Soužití šlechty s městy byl ovšem běh na delší trať, vžité vztahy nemohla rázem změnit ani Svatováclavská smlouva. Nicméně po několika letech usedl na český trůn Ferdinand I. Habsburský, jenž v rámci stabilizace a konsolidace politické situace připravil města i šlechtu o jejich výsady.

2.2.Smlouva o ručnicích

Smlouva o ručnicích byla vydána roku 1524, autor, tiskař ani místo tisku není uvedeno. O ručnicích najdeme zmínku již V ZZV a dále se jimi zabývala Svatováclavská smlouva v článku 30, kdy nošení ručnic na veřejnosti bylo zakázáno a povoleny byly pouze pro potřebu války.

2.2.1. Vznik Smlouvy o ručnicích

„Zákoník zemského práva byl během 16. Století vícekrát doplňován a pozměňován. Roku 1524 schválil zemský sněm normu důležitou pro ochranu života a zdraví lidí i veřejného pořádku. V jejím obsahu lze spatřovat snahu o prevenci možných poranění a usmrcení člověka stejnou zbraní. Zřízení o ručnicích navazovalo na starší ustanovení podobného druhu. Podrobně upravilo zákaz nošení dlouhých i krátkých střelných zbraní, řešilo procesní stránku věci a stanovilo přísné tresty za porušení zákazu.

Veřejnost měla být zainteresována na oznamování a úspěšném stíhání porušovatelů zákazů majetkovým prospěchem. Privilegované skupiny obyvatelstva, šlechta a měšťané, měly mít střelné zbraně dobře uloženy ve svých zbrojnicích a používat je jen při pronásledování nepřátel a škůdců zemských.“⁸¹

⁸⁰ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 83

⁸¹ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 94

Smlouva o ručnicích vznikla z potřeby společnosti reagovat na rozšíření nových střelných zbraní mezi obyvatele, stalo se tak tím, že sněm schválil 22 článků upravující ručnice.

2.2.2. Obsah Smlouvy o ručnicích

Smlouva o ručnicích začíná předmlouvou: „Ručnice jest braň velmi ukrutná a tak nekřesťanská i nemužská, více ke zlému nežli k dobrému, neb se jimi mnoho nestatečných a nerozšafných mordův (i těm, ktož se s nimi obírají) přihází, a protož jest dobře a chvalitebně v tomto království té střelby zlé užívání zapovědíno. A poněvadž pak množí lidé, naznajíce, jak ručnic užívati neb neužívati mají, v pokuty peněžité, v vězení i hrdla ztraceni vpadají[!], i aby se každý věděl, čím spraviti a pokut na to uložených vystřící, jest věc spravedlivá a povinná lidem o tom zřízení věděti, nebo právo zatajené jest lidem osidlo skryté. Protož jaký jest o tom na tento čas ode všech tří stavův nařízeno, tuto jest to k verjstraze každému vytištěno.“⁸²

Už předmluva Zřízení o ručnicích odpovídá na otázku, proč vůbec vznikla. Ručnice je v té době považována za zbraň nevhodnou používání, je brána za surový nástroj. Její pro jednoho výhoda a pro druhého nevýhoda toho, že útočník nemusí být v kontaktu s obětí je brána za zbabělá k používání.

První článek popisuje nebezpečnost ručnic a zákaz chození a ježdění s dlouhými i krátkými ručnicemi a jejich používání pouze v souladu s tímto zřízením.

Druhý článek určuje pokutu pro toho, kdo by s ručnicí byl viděn a to na sto kop českých grošů. Další články se věnují obeslání pro ručnici, hojemství které by žádal obeslaný. Další článek určuje, že soudy o ručnicích rozhoduje královský místopředseda.

Články 7 až 10 se zabývají odpovědností za držení ručnice, pokud ji drží poddaný s vědomím svého pána je vinen pán, pokud ji drží služebník bez vědomí

⁸² KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 287

pána je vinen sám služebník. Článek 11 určuje, kdy se platí pokuta a kdy se přistupuje k trestu vězení, v článku 12 se u poddaných předpokládá neschopnost splatit pokutu a má se přistoupit k trestu vězení. Další článek zakazuje nošení ručnic lidem obecním, řemeslníkům, služebníkům a čeledi, kdo by takového člověka z nošení ručnice usvědčil, mohl by mu ji vzít. Článek 14. A 15. se zabývají pokutami, které má zaplatit pán za poddaného přistihnutého s ručnicí.

Článek 18. se zabývá poměrně zajímavým tématem a to tím, že pokud někdo uslyší pokřik, který někdo vydal, protože chce někomu jinému vzít ručnici, musí se zapojit a člověka s ručnicí pronásledovat, v opačném případě hrozila pokuta i jemu.

Článek 19 odsuzuje toho, kdo použije ručnici k trestu smrti, článek 20 říká, že ten kdo zabije pomocí ručnice je vrah.

Na začátku Zřízení o ručnicích je způsob, jak se mají chovat lidé patřící mezi stavy, když spatří někoho s ručnicí, článek 21 se věnuje problematice, kdy někoho s ručnicí uvidí služebníci, ti mají hned svého pána uvědomit a ten může zasáhnout.

V článku 22 se dozvíme, že ručnice mohou být na zámcích, tvrzích, ve městech a městečkách a v domech na obranu. Pokud pronásledovali zločince, měli s sebou mít list s pečetí svého pána nebo úředníka města a po ukončení pronásledování měly být ručnice opět uklizeny.⁸³

2.2.3. Význam Smlouvy o ručnicích

Smlouva o ručnicích by se dala považovat za významnou z toho pohledu na věc, že do zastavování lidí, kteří měli při sobě ručnice, zapojila stavy a to tím, že za zabránění ručnice nebo dokázání toho, že daný člověk při sobě ručnici měl, dostal odměnu ve formě pokuty, kterou mohl žádat po zastaveném člověku s ručnicí. Na smlouvě o ručnicích je také důležité to, že poprvé došlo k prosazování zájmů všech stavů, pro jejich obavy z rozšíření ručnic mezi lid. U smlouvy o ručnicích

⁸³ KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007, str. 287- 291

nešlo ani o prosazené zájmy šlechty na úkor panovníka a městského stavu jako ve ZZV ani o dodatečné narovnání těchto nedostatků ve Svatováclavské smlouvě.

2.3. Narovnání o hory a kovy

Narovnání o hory a kovy vznikl jako třetí doplněk ZZV roku 1534, později došlo k jeho novému potvrzení roku 1575.

2.3.1. Panovníkův horní regál

„Rozvoj hospodářství českého státu ve 13. a 14. Století úzce souvisel s využíváním nerostného bohatství, především pak stříbra. České stříbrné doly položily základ pro vzestup moci posledních Přemyslovců ve 13. století a staly se i základem velmocenských úspěchů Lucemburků ve 14. století.

Základem horního práva se stal horní regál (regál = výsadní právo panovníka přinášející mu majetkový prospěch). Vycházel z představy, že králi patří veškeré nerostné bohatství a že jeho těžba je výhradně jeho právem. Král ovšem toto právo propůjčoval a požadoval za to jednak podíl na výtěžku (tzv. urburu), jednak si vyhradil předkupní právo k vytěžené rudě, nezbytné pro realizaci regálu mincovního, výhradního práva panovníka na ražbu mince. Výtěžek urbury byl značný a za Václava II. představoval ročně 100 tisíc hřiven stříbra.

Těžba stříbra i zlata, zvláště hlubinná, byla finančně náročným podnikem, k jehož realizaci bylo zapotřebí spojení několika podnikatelů. Tak vznikaly záhy těžařské společnosti sdružení. Podíl jednotlivých podnikatelů na základní kapitálu se nazýval kuks. Kapitál se dělil na 128 kuksů, z nichž vlastníkům patřily od 15. století 4 kuksy, od roku 1575 dva kuksy.

Horní regál panovníků byl rovněž východiskem pro uplatnění principu horní svobody, tj. že těžba po objevení nerostného bohatství mohla být zahájena

bez souhlasu vlastníka pozemku. Pro těžbu se pak vyměřovaly horní lány (zpravidla 15,008 m), které se dělily na látra (2, 114 m).

Předpisy o horním právu začaly být záhy sepisovány. Mezi první patří články o horním právu v privilegiu jihlavském (1249) a v privilegiu pánů z Lichtenburku pro Havlíčkův (Německý) Brod (1278). Na tento vývoj navázala kodifikace horního práva krále Václava II. z let 1300-1305 *Constitutiones iuris metallici*, známější pod názvem *Ius regale montatorum* (Právo horního regálu). Autorem zákoníku je italský právník Gozzius z Orvieta, který při kodifikaci uplatnil nejen starší domácí horní právo, ale i právo římské a kanonické, zvláště při úpravě procesu.⁸⁴ Tento zákoník byl sepsán latinsky, později byl přeložen nejen do češtiny, ale i do dalších jazyků, protože pro jeho ucelenost a novodobý pohled na věc ovlivnil pohled na horní právo ve střední Evropě.

2.3.2. Vznik Narovnění o hory a kovy

V roce 1534 se rozhodli Ferdinand I. radikálně vyřešit neurovnané poměry mezi panovníkem, horními městy a pozemkovou vrchností. Tak vzniklo „narovnění o hory a kovy“. Stavům bylo přiznáno právo na tzv. nižší kovy, ke kterým se řadily měď, cín, železo, olovo a rtuť, s právem urbury, jejíž výše vzrostla. Do budoucna stavům zůstal zachován celý desátek z výtěžků exploatace barevných kovů a železa. Tímto ustanovením vznikl stavovský horní regál.⁸⁵

2.3.3. Obsah Narovnění o hory a kovy

Jak již bylo výše řečeno, tak Narovnění o hory a kovy bylo vydáno Ferdinandem I. a jeho jménem je již v jeho úvodu: „My Ferdinand z Boží milosti římský král, po vsecky časy rozmnožitel říše, a uherský, český, dalmátský, charvátský etc. král, infant v Hispaný, arcikníže rakouské a markhrabě moravské,

⁸⁴ MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 92

⁸⁵ KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, str. 78

lucemburské a slézske kníže a lužický markhrabě etc., oznamujem tímto listem všem: Jakož jsme na tento čas, seznavše toho hodné příčiny pro dobré Naše a obyvateluv království českého, sněm obecní na hradě pražském druhý pondělí v postě léta datum listu tohoto položití a rozepsati ráčili. N kterémžto sněmu mezi jiným obecného dobrého jednaním od stavuov království českého panského rytířského, také od Pražan, věrných Našich milých, prosby a žádost na Nás vzložena, abyhom na jich věrné povolné a užitečné služby, kteréž jsou přdkuom Našim, císařuom římským s králuom českým, panuom svým i také Nám po všecky časy rádi činili i na potom činiti chtějí, vzhlédnouti. A poněvadž království české z daru Pána Boha všemohúcího nad jiné země křesťanské horami a kovy, zvláště od zlata i stříbra, jest obdařeno, o to s nimi (aby takové hory k vyzdvižení a zdělání tím snadněji přivedeny k užiku Našemu i poddaných Našich v království českému býti mohly) milostivě srovnati a smluviti ráčili.

K jichžto prosbě jakožto slušné a najvíc seznavše, že jim větší při tom milost poddaným Našim učiníme, tím snažnější k pavování a hor zdělání chtivost a pilnost míti budou, jašto na tom Naše, dědicuov i budoucích králuov českých i téhož království dobré a užitečné bude, nakloněni jsúce, s dobrým rozmyslem, jestám Našim vědomím, moci Naší královskou jakžto král český, v artykulích dole psaných o kovy všelijaký vyšší i nižší, kteříž by v království Našem českém se zjevili neb dobytí mohli, a zvláště o zlaté a stříbrné kovy a stavy panskými, rytířskými i také s Pražany obojích (Starého i Nového) měst pražských, věrnými Našimi milými smluviti, zjednati a na budoucí věčné časy, aby od Nás dědicuov Našich a budoucích králův českých i od jednoho každého, bez přerušení držáno a zachováno bylo, takto zavříti jsme ráčili.⁸⁶

Článek druhý se věnuje nalezištím a těžbě stříbra a zlata. Pán, kterému místo těžby patří, nemůže tuto těžbu ovlivňovat, za to majitelům Ferdinand bude dávatí polovinu desátku a to dědičně. Až na jednu výjimku a to: „Než zlata, stříbra uberkauf i také šlekšas mince Nám a budoucím králuom českým samým pozuostati mají.“⁸⁷

⁸⁶ GLÜCKLICH, J. Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním, Brno: Filosofická fakulta, 1936, str. 437

⁸⁷GLÜCKLICH, J. Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním, Brno: Filosofická fakulta, 1936, str. 438

Článek třetí se zabývá hodnotou jedné hřivny stříbra, jednoho zlatého a jednoho groše. Další článek určuje, že od toho, kdo na něčem pozemku těží, náleží majiteli čtyři kuksy. Článek čtyři určuje, že všichni horníci a lidé, kteří přišli kvůli těžbě, se stanou poddanými majitele pozemku.

V šestém článku jsou vyjmenováni úředníci, kteří náležejí k horám. Je v něm dáno, že s majitelem je platí Ferdinand podle užitku.

Článek sedmý sděluje, že král hodlá nadále používat výsad horního regálu, co se týče zlata a stříbra. Na druhou stranu je v něm přislíbena náhrada za škody, které vzniknou těžbou na pozemku pánů.

V článku osm je řešena otázka ražení mincí a to pouze za schválení krále v horách bohatých na stříbro.

Článek devátý se zabývá přednostním právem na odkup stříbra panovníka, zároveň je v něm uvedeno, že král je osvobozen při jeho koupi od daně.

Článek dvanáctý vyjmenovává kovy, které Ferdinand vyjmul z královského horního regálu, jmenovitě to jsou měď, cín, železo, olovo a rtuť.⁸⁸

2.3.4. Význam Narovnění o hory a kovy

„Báňskoprávní systém českých zemí zaznamenal v průběhu 16. století podstatné změny, které nejdříve vyvolala smlouva se stavy, uzavřená v roce 1534 Ferdinandem I., a potom tzv. narovnění, sjednané Maxmiliánem II. se stavy v roce 1575. Podle těchto dohod došlo k úpravě vzájemných vztahů mez královskou mocí na jedné a šlechtou a zčásti podnikatelskými složkami na druhé straně. Panovník byl nucen vzdát se svého dřívějšího postavení a další části urbenních

⁸⁸Tam GLÜCKLICH, J. Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním, Brno: Filosofická fakulta, 1936, str. 437- 442

práv ve prospěch stavů, současně dílčími výhodami poskytnutými těžářům povzbudit jejich hornickou aktivitu.“⁸⁹

„Nezákladnější změnou, kterou přineslo, byl souhlas krále s omezením horního regálu tak, že mu zůstala vyhrazena těžba zlata a stříbra, zatímco ostatní nerosty mohli těžit i stavové.“⁹⁰ „Pokud se jednalo o drahé kovy, zlato a stříbro, platil královský horní regál, který byl odlišně upravený pro doly nové a staré. Na nových dolech platil královský regál podle úpravy jáchymovského horního řádku. Mincovní regál zůstal výhradně královský. Horní orgány se dělily na orgány ústřední, jako byl mincmistr a mincovní úředníci, podřízené králi, orgány společné pro krále i vrchnost, jako byli desátník a přepalovač, a ostatní orgány, což byli rychtář a přísežní, kteří byli podřízeni pouze vrchnosti. Králi příslušel výkon dozoru nad všemi doly, a to prostřednictvím nejvyššího mincmista. Smlouva o hory a kovy měla platnost pouze pro Čechy. Báňské poměry na Moravě upravil Ferdinand I. teprve v roce 1562, a to tak, že u všech dolů upustil na dobu 6 let od desátku s tím, že se uplatnil zásady jáchymovského horního řádu.

K dalšímu okleštění královského horního regálu ve prospěch měst a pozemkové vrchnosti došlo v roce 1575 „novým narovnáním o hory a kovy“. To sice kompromis z roku 1534 ponechalo v platnosti, avšak došlo ke snížení královského regálu, zvýšení výkupní ceny stříbra dodávaného do královských mincoven, rozšíření královského regálu o kamennou sůl a rozšíření stavovského regálu o síru, vitriol a kamenec. Narovnání z roku 1575 ještě více rozšířilo práva stavů jak v oblasti hornických svobod, tak i v oblasti urbanních dávek. Starým hornickým městům Kutné Hoře, Knínu, Jílovému a Kašperským Horám byly výslovně potvrzeny původní hornické svobody a privilegia.

Obě dohody, smlouva z roku 1534 a narovnání z roku 1575, které rovněž podstatně zasáhlo do báňskoprávní struktury českých zemí, částečně omezily a částečně zrušily platnost některých ustanovení první a druhé knihy IRM týkajících

⁸⁹KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, str. 78

⁹⁰ Tamtéž, str. 93

se urbenních dávek, podílů, povinností pozemkových vrchností a působnosti horních soudů. Přirozenou cestou vedly ke zmenšování kompetencí IRM.⁹¹

2.4.0 mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní

„Zemský sněm v Praze schválili roku 1600 významné právní dílo vycházející z domácích zvyklostí pod názvem „O mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní i příslušenství jich v království Českém.“ Dílo se stalo doplňkem k Zemskému zřízení. Jeho autorem byl vladyka Jakub Menšík z Menštejna.“⁹² Traktát obsahuje 91 paragrafů a byl vytištěn roku 1600 na Starém Městě pražském u Dědice Jana Šumana.

2.4.1. Královský prokurátor Jakub Menšík z Menštejna

„Jakub Menšík z Menštejna se narodil v Prachaticích. Nějaký čas strávil ve službě u Rožmberků a v roce 1577 byl povýšen do rytířského stavu. Někdy se též uvádělo jméno Menšíkovo kromě predikátu „z Menštejna“ i s přídomkem „na Mokropsech“. Jakub Menšík zastával úřad písaře při purkrabském soudě v Praze, potom bylo v letech 1593- 1601 místosudím, v letech 1603- 1613 purkrabím Hradu pražského. Menšík byl příznivcem Ferdinanda II. Zemřel v roce 1631 v Praze.“⁹³

2.4.2. Obsah traktátu

⁹¹ KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, str. 78,79

⁹² Tamtéž, str. 79

⁹³ Tamtéž, str. 79

Tento traktát sestává z 91§, proto si zde uvedeme jenom ty, které jsou nejvíce zveřejňované a vyzdvižované. Prvními paragrafy jsou:

„§ 1. **Mez a hranice jsou?** Předně a nejprve sluší věděti, že meze a hranice sau ta místa, kde se saused so sauseda grunty neb dědinami svými dělí, a kde se gruntové a dědiny obau sausedův, podlé sebe grunty majících, jenž žádného sauseda gruntův a dědin mezi nimi, začínají a skonávají.“⁹⁴

První paragraf traktátu vymezuje, co vlastně meze a hranice jsou.

„§ 2. **Odkud slove?** A slove hranice, jako hradnice, a meze, jako mezi: jakoby řekl: Hradnice mezi sausedy, že se tu jeden saused znameními mezními od druhého sauseda hradí.

„§ 3. **Co jest saud mezní?** Saud mezní jest ten saud, který ty rozepře rozsuzuje, v kterých lidé nebo strany a meze o hranice sau mezi sebau na odpor.“⁹⁵

Článek tři vysvětluje, co je vůbec mezní soud, a to jako soud rozhodující rozepře o meze a hranice.

„§ 4. **Co jest rozepře mezní?** Rozepře mezní jest, když strana původní a obeslaná, jsauce sobě na sporu a mezi o hranice, k saudu meznímu pořádem práva přistoupí, jedna každá vedouce svau spravedlivost, saudu za spravedlivé opatření žádají.“⁹⁶

Když předchozí článek popisuje mezní soud, jako soud, který rozhoduje mezní pře, tak čtvrtý paragraf se zabývá samotnou mezní pří. Mezní pře je spor mezi původní a obeslanou stranou žádající opatření ve svém sporu, jelikož obě strany se cítí být v právu.

„§ 5. **Kdy se začíná?** Začíná se pak rozepře mezní, když od původa obeslaní hlavní na mezi k úřadu před pána purkrabí hradu Pražského podává.“

⁹⁴ ADAMOVI, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 101

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

Tento paragraf upravuje, komu se podávají žaloby k meznímu soudu.

„**§ 9. Odkud pochází rozopře mezní?** Taková pak rozepře pochází nejvíce z lakomství, když lidé na tom, což jest jim od Pána Boha, a některému dosti hojně, u veliký šíří prostranství, dáno a propůjčeno, ještě na svém přestati nechtějí, ale sauseda a bližního svého (někdy i dosti chudého, skrovně majícího) potiskují, v jeho grunty mu se vkládají, a dále své mezi přenášejí nežli náleží, a jinák nežli od starodávna jest bylo, na zlepšení a rozšíření dědictví svého, na ublížení pak a ujmu téhož sauseda přisedícího. Někdy se také přihází z pauhé zlosti, nenávisti a pro nějaké vymstění.“⁹⁷

Článek devět popisuje to, že u mezního soudu rozsuzují především pře kvůli lakomým nárokům sousedů, a to i proti sousedům chudým a skromným. Tyto spory může také začít zlost, nenávist a msta.

„**§ 12. Saud mezní má býti pokojně řízen.** Od předků našich tj. v obyčej přivedeno, se před tento saud žádný s žádným kordem, ručnicí, voštípem nebo jinou takovou zbraní, předstupovati nemá, ale jedenkaždý má míti hůlku v ruce, na znamení pokoje zdržení, pod způsobem právního rozeznání, a že ne mocí, ale právem jedenkaždá strana živa býti chce.“⁹⁸

Mezní soud má být pokojně řízení, přistupovat se k němu má bez zbraní, ale překvapivě s hůlkou v ruce na znamení pokoje.

„**§ 13. Co k saudu meznímu náleží?** K rezeprí a saudu meznímu musí býti původ obeslaný a saudec.

§ 14. Původ co jest? Původ jest ta strana, která druhou stranu obsílá na meze a žaluje na obeslaného, že mu se v jeho mezích a hranicích od něho ubližuje vkládáním se v jeho grunty a dědictví, a žádá za opatření podle práva.

§ 15. Obeslaný co jest? Obeslaný jest ta strana, na kterou se obeslání původu odpovídá a odpírá, že jemu, původu v těch mezích se nic neubližuje, a v tom, z čehož ho obsílá, že mu nic vinen není..

⁹⁷ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 101

⁹⁸ Tamtéž.

§ 16. Saudce co jest? Saudce jest pán purkrabě hradu Pražského, se pány přísedícími svými, obeslanými saudci, kteříž strany právně slyší, a po spatření, vyslyšení volném a vyrozumění spravedlivostí stran, strany spravedlivau výpovědi podělují a o rozepři konec činí.⁹⁹

Tyto články odpovídají na otázku, které strany se mezního soudu účastní, a to soudce a dvě strany, které se přou o meze a hranice, z toho jedna strana žaluje a druhá je žalovaná. Soudcem v mezních přích je purkrabí Pražského hradu, účastní se přísedící a obě strany sporu, které se vyslechnou, následně soud rozhodne.

Nejznámějšími články traktátu jsou články, které popisují formální přístup mezního soudu a to o stavění svědků a přísaha svědků v hrobě, v traktátu pod paragrafem 51 a 52.

„ **§ 51. Stavení svědkův.** Potom pán purkrabě vezmauce potaz má oznámiti, aby strany vyšli, a v hrobě Božím Umučení, toliko v košilích, bosí a bez pasův, s odpjatými obojky, s nepříkrytými hlavami, kleče přísahali. A když se svědci svedau, tu dned těm svědkům má sde dostatečně předložiti, že sau se nazi obnaženi na svět zrodili, a tak že budou státi před trůnem spravedlivého saudce, v den posledního saudu. Že pak obnaženi nad hrobem stojí, to znamená každého smrt a hrob tento že znamená hrod ten, do kterého po smrti vloženi budau, a z kteréhož k tamu saudu před trůn tohoto spravedlivého saudce jíti, se postaviti a ortel i na toto své vysvědčení slyšení mají, aby sobě to bedlivě rozvážili a myslili, jakoby hned do hrobu onoho po smrti vloženi býti měli, a pravdu, neohládajíce se ani na pány své ani žádného jiného člověka, ani pro přízeň, ani pro nepřízeň, o těchto meeč, čeho sau povědomi, aby vysvědčili. Co se lidí stavu panského neb rytížského dotýče, kteříž by k svědomí na mezech od kohož koliv potřebování byli, ti mají přísahu učiniti, zdvihauce dva prsty a stojíce nad hrobem proti východu slunce. Než listovní svědomí na mezech od žádného nemá přijato býti, lečby se o tom strany svolily a snesly. Jestližeby se strany dobrovolně snesly o kterého svědka, anebo o všeckny, aby se nesváčeli nad hrobem, v stanu jinde nebo listovně svědčili, anebo toliko zprávu austní nebo listovní bez přísahy dali, mají toho vůli, a toho se při svolení jich zůstaviti má. Co se pak lidí robotných svědkův dotýče, ti mají býti lidi dobrného lůže, bez zlých nárokův, a mají býti

⁹⁹ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 102

postaveni nad hrobem, a Boží Umučení má před nimi položeno býti: tu všickni od nich odstaupiti mají, aby mohli svobodně od pána purkrabí a pánův saudcův tázání býti. A když tak stanou nad hrobem proti slunci, tu se jich má rychtář dotázati po křikráte, jež- li sau hotovi? Tehdy napřed svědkové strany původní, a potom také svědkové strany obeslané, výdy po jednom, dvou nebo třech i více, jakž hrob postačiti může, pravú nohau mají vstaupiti do hrobu, a má každý tem klekaunuti, vlože dva prsty na Boží Umučení, a přísahati v tato slova:

§ 52. Přísaha svědkův v hrobě. „Přisahám Pánu Bohu, všem svatým, v tého při, kteráž jest mezi A. s jedné a B., s strany druhé, o ty mezi a hranice, o kteréž jest mezi nimi pře, že to, čehož sem dobře povědom, právě a spravedlivě povím, povedu a ukáži, a to ne pro přízeň, nebo nepřízeň, ani pro kterau koliv věc! Tak mi Pán Bůh pomáhej, všickni svatí, Amen!“

Tu se má pilně poslouchati, aby jedenkaždý svědek právě slova přísahy vyříkal, potom mají se svědci s obojí strany ze jména v stanu zapisovati, a napřed svědkové původa, potom obeslaného: jakž přísahají, tak potom zapisovati býti mají.¹⁰⁰

2.4.3. Význam traktátu

Význam tohoto traktátu je především v tom, že je v něm poprvé upraven proces u mezního soudu. „Tímto spisem bylo kodifikováno celé řízení u mezního soudu, v jehož čele stál purkrabí bradu pražského. Jakub Menšík připomíná, že tribunál býval až do roku 1567 sestavován z 12 přísedících nešlechticů neznalých zemského práva navrhlých zpoloviny žalobcem (původcem) a z poloviny žalovaným (obeslaným). Ti pak byli nahrazeni osmi osobami stavu panského a rytířského opět navrženými stranami sporu. Od roku 1575 dva z přísedících jmenoval purkrabí a o 10 let později již purkrabí dosazoval všechny přísedící. K obsazení soudu patřil dále řečník a rychtář.

¹⁰⁰ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 102

O mezním soudu je všeobecně známo, že rozhodoval mimo sídlo svého předsedy, na místě sporu.¹⁰¹

Sepsáním traktátu se do písemného znění procesu u mezního soudu dostaly obyčeje, které se při rozhodování tohoto soudu dodržovaly.

¹⁰¹ ADAMOVIČ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 101

3. Redakce ZZV

„Během 16. Století došlo k několika dalším vydáním zemských zřízení i v nových redakcích. K první nové redakci došlo r. 1530, kdy bylo sněmem přijato pouze 211 článků, přičemž text byl doplněn některými novými nálezy a usneseními, zejména předpisy o zemských a krajských hejtmanech. Vedle této nové redakce (neúplné) platila ještě zemská zřízení z r 1500.

K dalšímu vydání zemských zřízení došlo r. 1549, kdy se v nové redakci již zřetelně odrazily vnitropolitické změny, ke kterým došlo po porážce stavovského povstání. Poslední zemská zřízení v období stavovského státu pochází z r. 1564. Tato redakce se příliš neliší jak po stránce obsahové, tak formální od Zemských zřízení z r. 1549.¹⁰²

¹⁰² MALÝ, K. K českému trestnímu právu 15.-16. století, 1. vyd. Praha: ČSAV, 1962, str. 18

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo v základních rysech popsat a rozebrat doplňky ZZV. Při své práci jsme čerpala z mnoha zdrojů, jelikož tímto tématem se zabývalo vícero historiků, v dřívějších dobách to byl František Palacký nebo bratři Jirečkové, pro mou práci byla stěžejní díla Ivana Martinovského, Petra Kreuze, Dalibora Janiše v neposlední řadě Karla Malého a dalších. Většina děl se zabývala pouze některými doplňky a nenabízeli ucelený pohled na jejich problematiku.

Ve své práci jsem se snažila o shrnutí všech doplňků, což by zajisté mohla být mnohem rozsáhlejší práce, ale z důvodu jejich objemnosti jsem se zaměřila především na Svatováclavskou smlouvu, jako na první doplněk ZZV. Při větší obsahové možnosti by se dalo více zaměřit i na články Svatováclavské smlouvy o berni a královském dluhu, které byly v dalších vydáních vypuštěny pro jejich časovou omezenost. U Narovnání o hory a kovy i na články, které se změnily po jeho novém vydání roku 1575 a především by bylo zajímavé se podívat na obsah všech paragrafů Traktátu Jakuby Menšíka z Menštejna.

Doplňky ZZV byly vydávány od roku 1517, kdy byla vydána Svatováclavská smlouva do roku 1600, kdy Rudolf II. potvrdil poslední doplněk ZZV a to Traktát Jakuba Menšíka z Menštejna. ZZV bylo v platnosti od jeho vydání roku 1500 do vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627.

V první části své práce jsem se věnovala ZZV, jeho nejdůležitějším článkům, jeho přijetí a šíření po zemích Koruny české. V této části pro mě bylo důležité podívat se na hierarchii společnosti a doformování rozdělení stavovské společnosti.

Svatováclavskou smlouvu beru jako kompromis mezi šlechtou a městy, kdy už ani jedna strana nechtěla financovat vzájemné konflikty, pokladnice byly na obou stranách vyčerpané a měnil se pohled na to, co je pro koho dobré. Za stranu šlechty byl nejvýznamnější osobou Zdeněk Lev z Rožmitálu, který postupně ztrácel podporu ostatních, až se roku 1517 dospělo jednáním k Svatováclavské smlouvě, které uklidnila situaci mezi městy a šlechtou.

Pro mě nejzajímavějším doplňkem ZZV je Zřízení o ručnicích z roku 1524, kterým si ani šlechta ani města nevydobývají práva a postavení, ale je zaměřené proti společnému nepříteli, a to je nebezpečí z rozšíření ručnic, které by mohlo vést k nepokojům jak ve městech, tak na panstvích šlechticů.

Narovnání o hory a kovy přináší změny v horním právu, kdy samozřejmě bylo nejdůležitější, že si král ponechal horní regál pouze v oblasti těžby zlata a stříbra a ostatní uvolnil k těžbě ostatním.

Posledním doplňkem ZZV je Menštejnův traktát o mezním soudu, který popisuje postup řízení u tohoto soudu, bylo by zajímavé se více podívat na obsah tohoto traktátu, v mé práci se dostalo pouze na nejznámější články.

Svojí prací jsem se snažila v základních a nejzajímavějších rysech přiblížit všechny doplňky ZZV.

ZZV a jeho doplňky byly vydány několikrát, pro naše právní dějiny to jsou významné dokumenty z období stavovské monarchie, byly vydány ve století, kdy se na našem území změnila vláda od Vladislava Jagellonského, kdy česká šlechta byla na takové úrovni že ZZV vydala bez králova souhlasu až po dobu, kdy se na český trůn dostávají Habsburkové, kteří mají zkušenosti s vedením velké říše a česká šlechta ustupuje do pozadí, až k vydání Obnoveného zřízení zemského, které je známo pro nastolení absolutismu na našem území.

Summary

The higher nobility began to strive for the renewal of its leading position in the state during the reign of Vladislav Jagellonský. The king spent his time in Budín and he didn't know about the problem between towns and nobility. The biggest problem was the „third voice“. Third voice was privilegium for towns and the nobility refused him. In the spring 1500 the Assembly without the towns accepted the draft of the Constitution and in the summer was printed in Prague. The Vladislaus Constitution of the Land denied the „third voice“ to the towns. The nobility didn't take note of the protest of the towns. ZZV, the final proposal wasn't laid before king and the nobility was in leading position in the state.

From 1500 to 1517 was escalated problem between nobility and towns, The both sides were accepted agreement and was issued by the Assembly on 24th October 1517. The both sides was exhausted by the mutual conflict lasting 17 years with no results in sight. The St. Wenceslaus Agreement was necessity, they had no other alternative.

From 1517 to 1600 were published other agreements- Zřízení o ručnicích, Narovnání o hory a kovy and the latest was Traktát Jakuba Menšíka z Menštejna.

The Vladislaus Constitution of the Land and the other agreements were canceled, when was published Renewed Land Land's Constitution in 1627.

Zdroje

Literatura

ADAMOVIÁ, K., SOUKUP, L. Prameny k dějinám práva v Českých zemích, 2. uprav vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010

ČÁDA, F. Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným, Praha: Česká akademie věd a umění, 1937

ČECHURA, J. České země v letech 1437- 1526. II. díl, Jagellonské Čechy (1471- 1526), 1. vyd. Praha: Libri, 2012

ČORNEJ, P. Český stát v době jagellonské, 2. vyd. Praha: Paseka, 2012

FRANCEK, J. 24.10.1517- Svatováclavská smlouva: urození versus neurození, 1. vyd. Praha: Havran, 2006

GLÜCKLICH, J. Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním, Brno: Filosofická fakulta, 1936

JANIŠ, D. Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545: (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení, 1. vyd. Brno: Matice moravská, 2005

JIREČEK, J. Zřízení zemská království českého 16. Věku, Praha: Všeherd, 1882

KNOLL, V. SMRŽOVÁ, P. ZBORNÍKOVÁ, A. Vybrané mezníky českých právních dějin, 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002

KAPRAS, J. Právní dějiny zemí Koruny české, I.-III. Díl, Praha, 1913-1920

KREUZ, P. MARTINOVSKÝ, I. Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), 1. vyd. Praha: Scriptum, 2007

MACEK, J. Jagellonský věk v českých zemích, 2. vyd. Praha: Academia, 2001

MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011

MALÝ, K. K českému trestnímu právu 15.-16. století, 1. vyd. Praha: ČSAV, 1962

MALÝ, K. PÁNEK, J. Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7. – 8. prosince 2000 v Praze, 1. vyd. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2001

MALÝ, K. Svatováclavská smlouva- třídní kompromis mezi šlechtou a městy z r. 1517, *Acta Universitatis Carolinae- Philosophica*, I/2, 1955

MARTINOVSKÝ, I. Okolnosti vzniku Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983

MARTINOVSKÝ, I. Zápas o uznání Vladislavského zřízení zemského, Ústecký sborník historický, 1983

PALACKÝ, F. (ed.), Zřízení zemské Království českého za krále Wladislava r. 1500 vydané, in: *Archiv český V.*, Praha 1862

PÁNEK, J. Politický systém předbělohorského českého státu (1526-1620), *Folia Historica Bohemica*, Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV 11, 1987

PÁNEK, J. Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. století a v první polovině 16. Století, *Folia Historica Bohemica*, 1982

TIEFTRUNK, K. Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I.: I. 1547, Praha: Museum království Českého, 1872

VANĚČEK, V. Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, Praha: Orbis, 1978

Tisky

Narownánj o hory a kowy též gich pawowánj w králowstwuj czechém kteréž se od slawné paměti Geho Milosti cýsaře Maximiliana druhého spolu s stawy téhož králowstwuj, w létu 1575. stalo, a wúbec publikowáno bylo. Tolikéž Smlauwa S.

Wáclawskáo kterýchžto obau věcech w Obnoweném Zřizenj Zemském Léta 1627. wydaném, pod Lit: A 21. též A 25 zmjnka se činj, vyd: Cum speciali Privilegio Caesareo ad Decennium, Wytisstěné w Starém Městě Pražském : w Impressy Ssumanské, 1627

Jakub Menšyk z Menšteyna, O Mezech, Hranicých, Saudu a Rozepřj Meznj, y Přislussenstwj gich w Králowstwj Českém, Wytisstěno w Starém Městě Pražském: v Dědice Jana Ssumana, 1600

Smlúwa wssech trzij stawuo Swatowácláwskeho sñemu we dsky wložená. Létha Bosýho etc Sedmnáczteého, W Starém Miestie Pražském na Luži : Mikuláss Konač wytiskl, [1517]

Zřízení o ručnicích léta tisícího pětistého XXIII., místo tisku ani tiskař neuveden